

KALEVI SORSA SÄÄTIÖ
FONDEN • FOUNDATION

Impulsseja

Maaliskuu 2018

Anna Elomäki

Feministisempää talouspolitiikkaa

Seitsemän askelta kohti tasa-arvoa edistävää ja

syrjimätöntä talouspolitiikkaa

- Talouspolitiikka ja sukupuolten tasa-arvo kytkeytyvät toisiinsa. Yhtäältä talouspoliittiset päätökset voivat joko edistää tai heikentää tasa-arvokehitystä. Toisaalta tasa-arvon ohittaminen talouspolitiikassa on lyhytnäköistä, sillä toimiva talouspolitiikka edellyttää sukupuolten ja muiden yhteiskunnallisten erojen huomioimista.
- Feministisempi talouspolitiikka ei tarkoita ainoastaan maksuttoman varhaiskasvatuksen ja perhevapaaudistuksen kaltaisia reformeja. Se vaatii talouden ajattelemista uudella tavalla ja kyseenalaistaa talouspolitiikan ja sitä ohjaavien talusteorioiden taustaoletukset siitä, mitä talous on ja millainen toiminta on taloudellisesti arvokasta. Keskeistä on nähdä palkaton työ ja hoiva – sosiaalinen uusintaminen – osana talouden kokonaisuutta.
- Feministisempi talouspolitiikka ottaa lähtökohdaksi ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin sekä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden ja näkee talouspolitiikan välineenä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ihmisoikeuksia sekä vastata ihmisten perustavaan hoivatarpeeseen. Feministisessä talouspolitiikassa on kyse arvoalinnoista. Monet siihen liittyvät ajatukset, kuten investoinnit sosiaaliseen infrastruktuuriin ja hoivaan, ovat tutkimusten mukaan toimivaa talouspolitiikkaa myös perinteisillä talouspolitiikan mittareilla mitattuna.

Sisältö

Johdanto	3
<i>Moniäänisyyttä talouskeskusteluun ja päätöksenteon tietopohjaan</i>	4
<i>Kohti feministisempää talouspolitiikkaa</i>	6
Välineitä feministisen talouspolitiikan hahmotteluun: feministinen taloustiede ja poliittisen talouden tutkimus	7
Talouden sukupuolittuneet rakenteet	10
<i>Talouden rajat</i>	10
<i>Talouspolitiikan tietopohja</i>	10
<i>Taloudellisesti arvokas toiminta</i>	12
<i>Päätöksenteko ja asiantuntijuus</i>	13
Seitsemän askelta kohti feministisempää talouspolitiikkaa	15
1. <i>Ajatellaan talouspolitiikan tavoitteet ja indikaattorit uusiksi</i>	15
2. <i>Laajennetaan talouspolitiikkaa ohjaava ymmärrys taloudesta kattamaan palkaton työ</i>	17
3. <i>Investoidaan sosiaaliseen infrastruktuuriin</i>	19
4. <i>Edistetään tasa-arvoa verotuksen avulla</i>	22
5. <i>Puututaan naisten työn aliarvostukseen</i>	24
6. <i>Budjetoidaan sukupuolitietoisesti ja arvioidaan talousarvion sukupuolivaikutukset</i>	26
7. <i>Otetaan sukupuolinäkökulma ja globaali solidaarisuus mukaan kauppapolitiikkaan</i>	28
Feministisemmän talouspolitiikan mahdollisuudet ja haasteet	31

Johdanto

Tasa-arvoasioista vastaava ministeri Juha Rehula kuvaili syyskuussa 2015 taloutta ja sukupuolten tasa-arvoa tuleksi ja jääksi: ”Pitää etsiä keinoja, kun tuli ja vesi pitää yhdistää.” Hallituksen tasa-arvo-ohjelmaa valmisteleavan työpajan avauspuheenvuorossa esitetyn luonnehdinnan taustalla on yleinen käsitys taloudesta ja tasa-arvosta toisilleen vastakkaisina asioina, joita ei voi hoitaa kuntoon samanaikaisesti. Käytännössä talous nostetaan usein tasa-arvon edelle. Tämän myönsi myös ministeri Rehula: ”Talouden ehdoilla mennään.” Konkreettinen esimerkki tasa-arvon alistamisesta taloudelle saatiin myöhemmin samana päivänä, kun hallitus esitteli niin sanotun pakkolakipaketin. Sunnuntai- ja ylityökorvauksien heikennyksistä ja julkisen sektorin lomien lyhentämisestä olisivat kärsineet etenkin naisvaltaisen hoiva-alan pienipalkkaiset ammattilaiset.

Vaikka talous ja tasa-arvo mahtuvat talouspoliittisessa keskustelussa harvoin samaan lauseeseen, ne liittyvät kiinteästi yhteen. Taloustilanne ja harjoitettu talouspolitiikka vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon. Sekä viimeisin talouskriisi että sen jälkimainingeissa harjoitettu talouskuripolitiikka ovat vaikuttaneet eri mies- ja naisryhmiin eri tavoin ja heikentäneet tasa-arvokehitystä. Siinä missä talouskriisi vaikutti negatiivisesti etenkin miesten työpaikkoihin ja tuloihin, on talouskuripolitiikka eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan osunut etenkin naisiin ja vähemmistöihin¹. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa pahiten ovat kärsineet etnisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset². Lisäksi talouskriisi ja talouden kasvanut rooli päätöksenteossa ovat johtaneet tasa-arvo-, yhdenvertaisuus- ja ihmisoikeuskysymysten sivuuttamiseen. Tämä näkyy sekä politiikan agendassa että budjettipäätöksissä. Tasa-arvo on kuitenkin itseisarvo ja ihmisoikeus, johon Suomen ja muiden maiden hallitukset ovat kansainvälissä sopimuksissa sitoutuneet. Tasa-arvo on huomioitava myös taloudellisesti vaikeina aikoina, ja talouspolitiikkaa on tehtävä tavalla, joka ei ole ristiriidassa tasa-arvotavoitteiden kanssa.

Tasa-arvon ohittaminen talouspolitiikassa on myös lyhytnäköistä, sillä toimiva talouspolitiikka edellyttää tasa-arvonäkökulmaa. Työllisyysasteen nostaminen on monissa maissa – myös Suomessa – talouspolitiikan kulmakivi. Työllisyystavoitteita on kuitenkin mahdoton saavuttaa, ellei naisen miehiä matalampaa työllisyysastetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä oteta huomioon. Viime vuosina on myös alettu ymmärtää, että sukupuolten tasa-arvo voi hyödyttää taloutta ja edistää talouskasvua ja kilpailukykyä. Euroopan tasa-arvoinstituutin teettämän tutkimuksen mukaan sukupuolten tasa-arvon eteneminen kasvattaisi EU-maiden

¹ Esim. Karamessini ja Rubery (toim.) 2014; Bargawi ym. (toim.) 2017; Kantola ja Lombardo (toim.) 2017.

² Women’s Budget Group ja Runnymede Trust 2017.

yhteenlaskettua bruttokansantuotetta 6,1–9,6 prosenttia ja loisi jopa 10,5 miljoonaa uutta työpaikkaa vuoteen 2050 mennessä³.

Tässä raportissa tarkastellaan monitieteiseen tutkimukseen perustuen taloutta *feministisestä näkökulmasta* ja hahmotellaan *feminististä talouspolitiikkaa*. Feministinen näkökulma tarkoittaa tässä raportissa kolmea asiaa. Ensinnäkin talouspoliittisten valintojen ja niiden taustalla olevan tiedon näennäinen neutraalius kyseenalaistetaan. Talouspolitiikkaa ohjaava tieto ei ole totuus, eivätkä talouspoliittiset päätökset ole vaihtoehdottomia välttämättömyyksiä. Molemmissa on kyse arvoista ja ideologioista, joilla on sukupuoli, rodullistamiseen ja luokkaan liittyviä ulottuvuuksia. Toiseksi talouspolitiikkaa ja sen taustaoletuksia tarkastellaan sukupuolten tasa-arvon ja syrjimättömyyden näkökulmasta. Kolmanneksi huomio kiinnitetään yksilön valintojen sijaan sukupuoli, rodullistamiseen ja luokkaan liittyviin rakenteisiin ja valtaan.

Feministiselle talouspolitiikalle ei ole yhtä lukkoon lyötyä määritelmää. Suomessa monet puolueet kannattavat naisten työllisyyttä ja palkkojen ja eläkkeiden tasa-arvoa tukevia toimia, kuten perhevapaiden tasaisempaa jakamista, ja kannattavat maksutonta varhaiskasvatusta. Tässä julkaisussa feministinen talouspolitiikka ymmärretään näitä sinänsä kannatettavia uudistuksia laajemmin. Kyse on ennen kaikkea talouden ajattelemisesta uudella tavalla. Poliittikasuosituksot jäävät pinnallisiksi, ellei puututa talouspolitiikan ja taloustieteen sukupuolittuneisiin ja rodullistuneisiin taustaoletuksiin esimerkiksi siitä, mikä on taloudellisesti arvokasta toimintaa.

Tässä julkaisussa visioitu feministisempi talouspolitiikka ei näe taloutta itseisarvona, vaan ottaa lähtökohdakseen ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin sekä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden. Se ei aseta taloutta tasa-arvon edelle, vaan näkee talouspolitiikan keinona edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ihmisoi-keuksia sekä vastata ihmisten perustavaan hoivatarpeeseen.

Moniäänisyyttä talouskeskusteluun ja päätöksenteon tietopohjaan

Feministisen talouspolitiikan visiointi monipuolistaa suomalaista talouspoliittista keskustelua, joka on epäpoliittista, portinvartioitua ja miehistä. Talouskeskustelu on asiantuntijapuhetta, jota hallitsee virkamiehen tai taloustieteilijän epäpoliittinen hahmo, joka tuo erilaisten ennusteiden, laskelmien ja muiden faktaväitteiden muodossa ikäviä mutta välttämättömiä uutisia. Talouden ja talouspolitiikan sisältämiä poliittisia valintoja häivytetään näkyvistä. Talous esitetään luonnonlakimaisina tendensseinä ja käyttäytymiseen liittyvinä tai matemaattisina tosiasioina, jotka rajoittavat poliittisia valintoja.⁴

³ EIGE 2017.

⁴ Eskelinen ja Sorsa 2012; Kantola 2006.

Samaan aikaan oikeudesta toimia talouden asiantuntijana ja puhua julkisesti taloudesta käydään jatkuvaa kamppailua. Tahot, jotka esittävät vaihtoehtoisia näemyksiä talouden tilasta tai talouspolitiikan suunnasta, leimataan usein epärealistiseksi ja vastuuttomiksi. Siinä missä taloustieteilijät kommentoivat julkisuudessa sujuvasti erilaisia yhteiskuntatieteellisiä teemoja koulutuksesta perhepolitiikkaan, talouspolitiikasta puhumaan kelpaavat vain taloustieteilijät. Talouskeskusteluun pyrkivien ei-taloustieteilijöiden ja taloustieteen marginaaleja edustavien tutkijoiden asiantuntemusta ja pätevyyttä kyseenalaistetaan⁵.

Talouden tunnuslukuja kommentoivat niin sanomalehtien sivuilla kuin sosiaalisessa mediassa enimmäkseen miehet. Keskusteluun osallistuva nainen, joka ei ole taloustieteilijä, kohtaa kaksoismuurin: hänen kykynsä puhua taloudesta kyseenalaistetaan sekä asiantuntijuuden että sukupuolen perusteella. Näin kävi Finlandia-voittaja Laura Lindstedtille, joka vuonna 2015 kiitospuheenvuorossaan kritisoi pääministeri Sipilän hallituksen talouspolitiikkaa.

Talouskeskustelun yksiäänisyys peittää alleen sen, että taloudesta tuotetaan tietoa monia eri tutkimusperinteitä ja menetelmiä hyödyntäen. Talouteen liittyviä il-

Feministinen taloustieteellinen tutkimus ei näy suomalaisessa päätöksenteossa.

miöitä ja talouspolitiikkaa tutkitaan esimerkiksi politiikan tutkimuksen, sosiologian ja kulttuurintutkimuksen näkökulmasta. Monialainen tutkimus kasvattaa ymmärrystämme taloudesta ja sen toiminnasta sekä talouspolitiikan

vaikutuksista. Monialaisen tutkimuksen ja siihen perustuvien näkökulmien näkyminen taloutta koskevassa julkisessa keskustelussa parantaisi keskustelun laatua.

Feministinen, eri alojen tutkimusta esiin tuova keskustelu talouspolitiikasta auttaa myös laventamaan talouspoliittisen päätöksenteon tietopohjaa. Feministinen taloustieteellinen tutkimus (ks. seuraava osio) ei näy suomalaisessa päätöksenteossa. Lisäksi tutkimusmenetelmien ja tieteenalojen välille näyttää muodostuneen hierarkia, jossa laadullinen tutkimus jää mikrosimulointien, taloudellisiin kannustimiin perustuvien työllisyyslaskelmien sekä politiikkatoimien ja niiden vaikutusten syy-seuraussuhteita todentavan tutkimuksen ja koeasetelmien jalkoihin. Laadulliseen tutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä ja suosituksia kyseenalaistetaan, koska ne eivät perustu oikeanlaisena pidettyyn tutkimustietoon. Hyvä esimerkki tästä on THL:n perhevapaatutkimuksen⁶ syksyllä 2017 kohtaama kritiikki, jossa puhuttiin jopa ”nollatutkimuksesta”⁷. Kritiikin kohteena oli etenkin THL:n tutkijoiden johtopäätös, jonka mukaan kotihoidontuen lyhentäminen

⁵ Eskelinen ja Jonker-Hoffrén 2017.

⁶ Salmi ja Närvi (toim.) 2017.

⁷ Iltalehti 13.9.2017.

ei merkittävästi parantaisi naisten työllisyyttä, ja joka siten kyseenalaisti taloustieteelliset työllisyyslaskelmat⁸.

Laadullinen tutkimus epätasa-arvon syistä ja seurauksista on yhtä oleellista päätöksenteolle kuin tieto vaikutuksista julkiseen talouteen, kotitalouksien käytössä oleviin tuloihin ja työllisyyteen. Perhevapaiden tapauksessa se auttaa ymmärtämään, miksi vanhempainvapaat jakautuvat epätasaisesti ja miksi lapsia hoidetaan Suomessa pitkään kotona. Tämän tiedon pohjalta on helpompi tehdä vaikuttavaa politiikkaa.

Kohti feministisempää talouspolitiikkaa

Raportin alussa käydään läpi feministisen taloustieteen ja feministisen poliittisen talouden tutkimuksen tarjoamia käsitteitä ja näkökulmia, jotka auttavat näkemään talouspolitiikan nykylinjan ongelmat ja tarjoavat pohjan feministisemmän talouspolitiikan hahmotteluun. Tämän jälkeen tehdään näkyväksi talouspolitiikan ja talouspuheen sukupuolittuneita taustaoletuksia ja talouden sukupuolittuneita rakenteita. Tämän jälkeen otetaan lähempään tarkasteluun feminististen taloustieteilijöiden ja poliittisen talouden tutkijoiden tekemät suositukset talouspolitiikan muuttamiseksi ja sovitetaan ne Suomen kontekstiin. Tutkimuskirjallisuuteen perustuen on tunnistettu seitsemän askelta kohti feministisempää talouspolitiikkaa.

1. Ajatellaan talouspolitiikan tavoitteet ja indikaattorit uusiksi
2. Laajennetaan talouspolitiikkaa ohjaava ymmärrys taloudesta kattamaan palkaton työ
3. Investoidaan sosiaaliseen infrastruktuuriin
4. Edistetään tasa-arvoa verotuksen avulla
5. Puututaan naisten työn aliarvostukseen
6. Budjetoidaan sukupuolitietoisesti ja arvioidaan talousarvion sukupuolivaikutukset
7. Otetaan sukupuolinäkökulma ja globaali solidaarisuus mukaan kauppapolitiikkaan

Raportin lopuksi pohditaan feministisemmän talouspolitiikan mahdollisuuksia ja haasteita Suomessa.

⁸ Kosonen 2017; Vartiainen 2017.

Välineitä feministisen talouspolitiikan hahmotteluun: feministinen taloustiede ja poliittisen talouden tutkimus

Feministinen taloustiede (*feminist economics*) ja feministinen poliittisen talouden tutkimus (*feminist political economy*) tarjoavat käsitteitä ja välineitä feministisen talouspolitiikan hahmotteluun. Yksi feministisen talouden tutkimuksen lähtökohdista on, että talous on sidoksissa muuhun yhteiskuntaan. Tämä tarkoittaa sitä, että talouden toimintatavat ja arvostelmat ovat seurausta erilaisista sosiaalisista, kulttuurisista ja historiallisista prosesseista. Yksilöiden valintoihin ja käyttäytymiseen keskittyvästä valtavirtataloustieteestä poiketen feministisesti suuntautunut talouden tutkimus kiinnittää huomion taloutta jäsentäviin sosiaalisiin normeihin sekä sukupuoleen, rotuun, etnisyyteen ja luokkaan liittyviin rakenteisiin ja valtasuhteisiin.⁹

Feministinen tutkimus talouspolitiikan sukupuolittuneista taustaoletuksista ja sukupuolivaikutuksista auttaa näkemään talouspolitiikan nykylinjan ongelmat. Talouskasvun, kilpailukyvyn ja työllisyyden edistämiseen sekä julkisten menojen ja veropohjan hallinnointiin liittyvä talouspolitiikka ymmärretään usein sukupuolineutraaliksi, eikä sukupuoli näy keskeisissä talouspoliittisissa asiakirjoissa. Isabella Bakkerin mukaan talouspoliittisten insituutioiden hiljaisuus sukupuolesta on ”strategista hiljaisuutta”: se hämärtää tavan, jolla talouspolitiikka ja talouden hallinta vahvistaa ja uudelleenmuotoilee sukupuoleen liittyviä rakenteita.¹⁰ Talouspolitiikka saattaa esimerkiksi vaikuttaa miesten ja naisten käytössä oleviin tuloihin eri tavoin, lisätä tai vähentää palkattoman hoivan tarvetta ja kaventaa tai lisätä naisten keskinäisiä eroja globaalilla tasolla.

Feministiset taloustieteilijät ovat 1980-luvulta lähtien kiinnittäneet huomiota uusliberaalin talouspolitiikan ja rakenneuudistusten epäsuhtaisiin sukupuolivaikutuksiin, esimerkiksi tarkastelemalla rakenteellisen sopeutuksen ohjelmia, joita Maailmanpankki vaati kehittyviä maita toteuttamaan. Viime vuosina suurennuslasin alla ovat olleet finanssi- ja talouskriisin jälkimainingeissa eri puolilla Eurooppaa harjoitetun talouskuripolitiikan vaikutukset, joiden on todettu kohdistuneen naisiin ja eri vähemmistöihin¹¹.

Talouspolitiikan feministinen kritiikki menee kuitenkin tätä pidemmälle. Nilufer Catagay ja Diane Elson ovat esittäneet, että monet makrotalouspolitiikkaa ohjaavat säännöt ja linjaukset ovat itsessään sukupuolinäkökulmasta vääristyneitä

⁹ Esim. Berik ym. 2009; Power 2004; Young ym. 2011.

¹⁰ Bakker 1994.

¹¹ Karamessini ja Rubery 2014; Bargawi ym. 2017; Kantola ja Lombardo 2017; Women`s Budget Group ja Runnymede Trust 2017.

ja johtavat sukupuolinäkökulmasta vinoihin tuloksiin¹². Tällaisia ovat esimerkiksi EU:n ja luottoluokittajien vaatima talouskuri, pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassakin näkynyt taipumus tasapainottaa budjettia julkisia menoja leikkaamalla pikemmin kuin veropohjaa vahvistamalla, julkisen palveluntarjonnan kaventaminen ja riskin siirto yksilöiden harteille esimerkiksi yksityisten eläke- ja sairausvakuutusten myötä. Nämä usein annettuina otetut linjaukset muun muassa rajoittavat köyhimpien kotitalouksien ja ihmisryhmien pääsyä palveluihin ja kasvattavat enimmäkseen naisten harteille lankeavan palkattoman työn tarvetta.

Talouspolitiikan nykylinjan ongelmien osoittamisen ohella feministinen talouden tutkimus tarjoaa pohjan toisenlaisen talouspolitiikan visioimiselle. Tärkeä elementti on valtavirtataloustiedettä laajempi ymmärrys siitä, mitä talous on ja keitä ja mitä varten se on olemassa.

Talouspolitiikka ja julkinen keskustelu taloudesta keskittyvät usein markkinatalouteen liittyviin asioihin, kuten työllisyyden lisäämiseen, yritysten toimintaedellytysten parantamiseen, investointeihin ja viennin edistämiseen. Taloudellisen hyvinvoinnin tärkein mittari, bruttokansantuote (BKT), mittaa markkinoilla tapahtuvan toimeliaisuuden määrää ja arvoa. Feministinen taloustiede laajentaa tätä markkinakeskeistä ymmärrystä taloudesta huomioimalla kotitalouksissa ja erilaisissa yhteisöissä tehtävän palkattoman työn ja hoivan. Palkaton työ lisää siitä hyötyvien hyvinvointia. Lisäksi se tuottaa taloudelle elintärkeää uutta työvoimaa. Uuden työvoiman tuottaminen ja nykyisen hyvinvoinnista huolehtiminen vaatii sekä ostoksilla käynnin, ruuanlaiton ja siivouksen kaltaista arkista kotityötä että perheenjäsenten hoivatarpeisiin vastaamista. Tämä *sosiaalisesti uusintamiseksi* tai *uusintavaksi taloudeksi* kutsuttu toiminta mahdollistaa markkinatalouden toiminnan. Catherine Hoskynsin sanoin, ”sosiaalinen uusintaminen on talouden kokonaisuuden tukiainen, jonka arvoa ei tunnisteta.”¹³

Feministiset taloustieteilijät näkevät uusintavan talouden oleellisena osana talouden kokonaisuutta¹⁴. Muutokset yhdellä talouden osa-alueella vaikuttavat toiseen. Esimerkiksi julkisten hoivapalveluiden leikkaukset lisäävät palkattoman hoivan tarvetta uusintavan talouden piirissä, kun omaiset – enimmäkseen naiset – joutuvat paikkaamaan julkisten palveluiden aukkoja.

Palkaton työ ei ole ilmaista työtä. Hoiva ja muu sosiaalinen uusintaminen aiheuttavat kustannuksia sitä tarjoaville yksilöille, kotitalouksille ja yhteisöille. Kyse ei ole vain rahasta – esimerkiksi tarpeesta vähentää omia työtunteja toisen hoivatarpeeseen vastaamiseksi – vaan myös erilaisista inhimillisistä kustannuksista, kuten kiireestä ja fyysisestä tai henkisestä pahoinvoinnista. Sosiaalisen uusintamisen tarjonta ei ole rajatonta. Kuten uusiutuvat luonnonvarat, joita käytetään liian

¹² Gagatay ja Elson 2000; ks. myös Young ym. 2011.

¹³ Hoskyns 2004.

¹⁴ Pearson ja Elson 2015; Hoskyns ja Rai 2007; Rai ym. 2014.

runsaasti, myös sosiaalinen uusintaminen ehtyy. Valtion muutosten ja leikkaavan talouspolitiikan myötä siihen kohdistuu yhä enemmän paineita. Tällä voi olla vahingollisia seurauksia yksilöille, kotitalouksille ja yhteisöille.¹⁵

Feministiset taloustieteilijät ovat laajentaneet ymmärrystä taloudesta myös ajatteleamalla taloudellisen toiminnan päämäärän uusiksi. He ovat korostaneet, ettei taloudellisessa toiminnassa ole kyse hyödyn tavoittelusta, kilpailusta tai niukkuuden jakamisesta, vaan elämän perusedellytysten ja ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin turvaamisesta. Julie A. Nelson on luonnehtinut taloutta sosiaalisesti varustamiseksi (*social provisioning*). Käsite korostaa asioita, joita ihmiset tarvitsevat selviytyäkseen ja kukoistaakseen, kuten ruokaa, terveydenhoitoa ja hoivaa. Se kattaa niin markkinaehtoisen kuin markkinoiden ulkopuolella tapahtuvan toiminnan ja kääntää huomion kilpailusta kohti kestävyttä, yhteistyötä ja toisten tukemista.¹⁶

Hyvinvoinnissa ei ole kyse vain keskimääräisestä varallisuudesta tai edes yksilöiden toimeentulosta, vaan ihmisten moninaisista tarpeista, toimintamahdollisuuksista, toimijuudesta ja heidän kyvystään elää elämää kuin he haluavat.

Feministiset taloustieteilijät ovat korostaneet ihmisten ja ympäristön hyvinvointia taloudellisen menestyksen mittana. Hyvinvoinnissa ei ole kyse vain keskimääräisestä varallisuudesta tai edes yksilöiden toimeentulosta, vaan ihmisten moninaisista tarpeista, toimintamahdollisuuksista (*capabilities*), toimijuudesta ja heidän kyvystään elää sellaista elämää kuin he haluavat – esimerkiksi pysyä terveenä tai kouluttautua. Huolta kannetaan myös tulevista sukupolvista.¹⁷

¹⁵ Rai ym. 2014; ks myös Sointu 2016.

¹⁶ Nelson 1993; ks myös Power 2004.

¹⁷ Esim. Berik ym. 2009.

Talouden sukupuolittuneet rakenteet

Talouspolitiikkaa ja siitä käytävää keskustelua ohjaava ymmärrys taloudesta sekä tämän ymmärryksen taustalla oleva taloustieteellinen tieto perustuvat sukupuoleen, luokkaan ja rotuun liittyville taustaoletuksille ja hierarkioille. Kun taloudesta keskustellaan tällaisista lähtökohdista käsin, päädytään helposti tasa-arvoa heikentävään politiikkaan.

Toiminta talouden piirissä on vahvasti sukupuolittain jakautunutta: miehille ja naisille on omat toiminta-alueensa ja niiden välille on muodostunut selkeä arvohierarkia, jossa miehisiksi ymmärretyt ja miesvaltaiset alueet nähdään tärkeämpinä. Lisäksi taloudellinen valta ja asiantuntijuus ovat vahvasti valkoisten, keski- ja alaluokkaisten ja länsimaisten miesten käsissä. Se ei ole sattumaa. Sukupuoleen liittyvä ja muu eriarvoisuus on sisäänrakennettu niin taloudelliseen toimintaan kuin vallankäyttöönkin, samoin kuin tietoon ja käsitteisiin, joiden avulla taloudesta puhutaan.

Talouden rajat

Kun talous ymmärretään lähinnä rahallistettuina vaihdon muotoina markkinoilla, palkaton hoiva- ja kotitaloustyö – laajemmin ymmärrettynä sosiaalinen uusintaminen – rajautuu talouden ulkopuolelle. Ei ole sama, miten talouden rajat piirretään ja keiden toiminta ymmärretään osana taloutta. Palkattoman työn ja sosiaalisen uusintamisen rajaaminen talouden ulkopuolelle merkitsee sitä, että tämä työ ja sen tekijät jäävät talouspolitiikassa ja siitä käytävässä keskustelussa näkymättömiin. Se puolestaan tekee näkymättömäksi ja vahvistaa talouteen liittyviä eriarvoistavia rakenteita.

Kun palkatonta työtä ei ymmärretä osana taloutta, jää pääosin naisten harteille lankeava hoivavastuu talouspoliittisessa päätöksenteossa näkymättömiin. Palkattoman työn sivuuttaminen johtaa myös siihen, ettei valtion, yritysten ja muiden taloudesta huolehtivien toimijoiden nähdä olevan vastuussa uusintavan talouden edellytyksistä. Palkattomaan työhön ja sosiaaliseen uusintamiseen kohdistuva lisäkuormitus on siksi helppo ohittaa julkisten palveluiden heikennyksistä päättäessä. Kun hoitajien palkkaaminen ulkomailta nähdään ratkaisuna ikääntyvän väestön lisääntyvään hoivatarpeeseen, eivät hoitajia Suomeen tuovat yritykset kysy, kuka huolehtii Suomeen muuttavien hoitajien lasten tarpeista.

Talouspolitiikan tietopohja

Talouspolitiikan kapea, palkattoman työn sivuuttava talouskäsitelmä on jäljitettävissä sen taustalla olevaan taloustieteelliseen tietoon. Vaikka viime vuosina

palkatonta kotitaloustyötä ovat alkaneet tutkia ja mallintaa myös muut kuin feministiset taloustieteilijät, valtavirran taloustiede on pitkään joko sivuuttanut palkattoman työn kokonaan tai ottanut sen annettuna¹⁸.

Feministisestä näkökulmasta taloustieteelliseen tietoon sekä tapaan, jolla tämä tieto ja sen taustaoletukset suuntaavat talouspoliittista keskustelua ja talouspolitiikkaa, liittyy myös muita ongelmia. Feministinen taloustieteen kritiikki on kohdistunut pääosin niin kutsuttuun valtavirtataloustieteeseen tai uusklassiseen taloustieteeseen¹⁹, mutta sukupuolittuneet taustaoletukset ovat myös muiden taloustieteen koulukuntien ongelma. Feministiset taloustieteilijät ovat kritisoinet valtavirtataloustiedettä paitsi kapeaa talouskäsitystä tukevista aihevalinnoista myös teoreettisista taustaoletuksista, yksilöiden rationaaliin valintoihin keskittyvästä mallintamisesta sekä matemaattisia laskelmia korostavasta metodologiasta²⁰. Ongelmallisena on pidetty etenkin sitä, että uusklassinen teoria ja mallit sivuuttavat sosiaalisten suhteiden, ihmisten keskinäisen riippuvuuden ja sekä altruismin ja empatian kaltaisten emootioiden merkityksen markkinakäyttäytymisessä ja liittävät altruismin lähinnä perhesuhteisiin²¹. Feministitutkijat ovat myös huomauttaneet, että uusklassisen teorian ja mallinnusvalintojen tuottama ymmärrys markkinoilla toimivasta ihmisestä – itsenäinen, omaa etua tavoitteleva ja hyötyä optimoiva *economic man* – toistaa kulttuurisesti maskuliinisuuteen liitettyjä luonteenpiirteitä ja heijastaa tietynlaista sukupuolittunutta työnjakoa²².

Ehkä tärkein valtavirtataloustieteen feministinen kritiikki koskee metodologista individualismia eli sitä, että maailmaa pyritään selittämään yksilöiden toiminnan kautta. Kun huomio kiinnittyy yksilöihin – oli kyse sitten taloudellisin kannustimin ohjailtavasta rationaalisesta ja laskelmoivasta yksilöstä tai käyttäytymistaloustieteen tuuppaamista kaipaavasta epäjohdonmukaisesta yksilöstä – eriarvoistavat rakenteet sekä asenteet ja normit niiden taustalla jäävät sivuun. Valtavirran taloustieteen piirissä tehtyä tutkimusta onkin kritisoitu siitä, että se on tyypistänyt naisten ja miesten eroja esimerkiksi työllisyydessä, palkoissa ja koulutuksessa yksilöiden preferensseihin ja kyvykkyyteen eikä ole tarjonnut riittäviä välineitä syrjinnän ja epätasa-arvon analyysiin²³.

¹⁸ Elson 1994.

¹⁹ Uusklassisen taloustieteen määrittely on vaikeaa. Erään määritelmän mukaan uusklassisen taloustieteen hrjoittajia yhdistää metodologinen individualismi, metodologinen instrumentalismi ja oletus talouskehityksen tasapainohakuisuudesta (Arnsperger ja Varoufakis 2006). Uusklassiselle taloustieteelle on myös nähty ominaiseksi usko siihen, että yksilöillä on rationaaliset preferenssit, että yksilöt pyrkivät rajahyödyn ja yritykset voiton maksimointiin ja että yksilöt toimivat itsenäisesti ja täyden ja relevantin informaation perusteella (Weintraub 2002).

²⁰ Feministisen kritiikin eri ulottuvuuksista ks. esim. Nelson 1995.

²¹ England 1993. Kuten Nelson (1995) huomauttaa, ihmisten taloudellista käyttäytymistä on mahdollista mallintaa laajemmalla tavalla, joka ottaa sosiaaliset suhteet ja emootiot huomioon. Kyse ei siten ole taloustieteellisten mallien perustavanlaatuisesta puutteesta vaan valinnoista ja siitä, mikä nähdään merkityksellisenä.

²² Nelson 1995.

²³ Nelson 1995, 137–138.

Taloustieteellinen tieto on noussut tärkeään asemaan politiikkatoimien suunnittelussa²⁴. Esimerkiksi hyöty-kustannuslaskelmia sekä taloudellisiin kannustimiin perustuvia laskelmia politiikkatoimien työllisyysvaikutuksista tehdään laajasti eri politiikka-alueilla. Taloustieteellinen tieto vaikuttaa päätöksentekoon myös epäsuorasti, kun taloustieteellisen puhettavan ja sen taustaoletusten leviäminen muokkaa tapaa, jolla päätöksiä tekevät poliitikot ymmärtävät tietyt kysymykset²⁵. Esimerkiksi Suomessa perhevapaista ja varhaiskasvatusmaksuista on alettu puhua työnteon taloudellisten kannustimien näkökulmasta²⁶.

Taloustieteellisen tiedon ja puhetapojen erityisasema päätöksenteossa on sukupuolinäkökulmasta ongelmallinen. Jos politiikassa ei ymmärretä yksilöiden valintoja ohjaavia rakenteita ja asenteita, saatetaan ongelmiin etsiä vääränlaisia ratkaisuja. On myös mahdollista, etteivät suunnitellut taloudelliset kannustimet toimi toivotulla tavalla. Esimerkiksi kotihoidontuen lyhentäminen tai leikkaaminen ei välttämättä tuota toivottua lisäystä työllisyyteen, jos vanhemmuuteen liittyvät normit pitävät naiset kotona, jos kotona lasta hoitavien huoleen päivähoidon laadusta ei vastata ja jos naisten heikko työmarkkina-asema ei parane.

Taloudellisesti arvokas toiminta

Toiminta talouden piirissä on vahvasti eriytynyt sukupuolen mukaan. Suomessa niin sanotuissa tasa-ammateissa, joissa eri sukupuolien osuus on 40–60 prosenttia ammattiryhmässä toimivista, työskenteli vuonna 2013 vain noin joka kymmenes työssäkävivistä²⁷. Lisäksi taloutta jäsentää jakautuminen naisvaltaiseen julkiseen sektoriin ja miesvaltaiseen yksityiseen sektoriin: Suomessa julkisen sektorin työntekijöistä 89 prosenttia on naisia ja suomalaisista työssäkävivistä naisista peräti 41 prosenttia työskentelee julkisella sektorilla²⁸.

Jakautuminen naisten ja miesten aloihin ja tehtäviin korostaa talouspolitiikan sukupuolivaikutuksia. Esimerkiksi julkisten palveluiden markkinahenkiset uudistukset ja tehostamispyrkimykset, kuten julkisten palveluiden yhtiöittäminen, vaikuttavat nimenomaan naisten työsuhteisiin. Esimerkiksi sote-uudistuksen myötä työnantaja vaihtuu 15 prosentilla suomalaisista työssäkävivistä naisista.

Mies- ja naistapaista toimintaa sekä mies- ja naisvaltaisia aloja arvotetaan eri tavoin. Tämä näkyy konkreettisesti palkkaeroina miesvaltaisen yksityisen ja naisvaltaisen julkisen sektorin välillä, mutta myös julkisen sektorin sisällä, mies- ja naisvaltaisten tehtävien välillä. Esimerkiksi kuntasektorilla AMK-koulutettu insinööri saa reilusti enemmän palkkaa kuin yliopistokoulutettu lastentarhanopettaja. Erot

²⁴ Christensen 2017.

²⁵ Hirschmann ja Popp Berman 2014.

²⁶ Valtiovarainministeriö 2017.

²⁷ Suomen virallinen tilasto (SVT).

²⁸ Tilastokeskus 2016.

eivät selity työn tuottavuudella, inhimillisellä pääomalla eivätkä muilla taloustieteellisillä käsitteillä. Esimerkiksi naisten koulutustason nousu ja siten myös inhimillisen pääoman kasvu julkisella sote-alalla ei ole johtanut vastaavaan korotukseen palkoissa²⁹. Palkkaerot liittyvät kulttuurisiin ja historiallisiin ymmärryksiin työn ja sen tekijän arvosta ja paikasta tehtävien hierarkiassa³⁰. Palkattoman työn näkeminen ei-tuottavana ja lastentarhanopettajien alhaiset palkat ovat siten osa samaa naisten työn aliarvostuksen jatkumoa.

Naisten työn aliarvostus näkyy myös talouspolitiikassa ja taloutta käsittelevässä julkisessa keskustelussa. Naisvaltainen hoiva-ala on tapana nähdä vähemmän tärkeänä ja vähemmän taloutta hyödyttävänä kuin miesvaltainen rakennusala. Naisvaltaisella julkisella sektorilla tehty työ ja sen naisvaltaiset tekijät nähdään tehottomina rahasyöppöinä.

Päätöksenteko ja asiantuntijuus

Taloudesta päättävät, sitä tutkivat ja siitä keskustelevat mediassa enimmäkseen miehet. Naispoliitikot ovat aliedustettuina taloudesta keskusteltaessa ja päätettäessä.

Naispoliitikot ovat aliedustettuina taloudesta keskusteltaessa ja päätettäessä.

Kevään 2015 hallitusneuvotteluissa tärkeimmät päätökset tehtiin julkisen talouden työryhmässä, jonka 16 jäsenestä vain kolme oli naisia³¹. Naiskansanedustajilla on ollut vaikeuksia saada ääntään kuuluviin talouspoliittisissa kysymyksissä. Edellisellä hallituskaudella naiset saivat erään kansanedustajan laskujen mukaan budjetin lähetekeskusteluissa pahimmillaan vain seitsemän prosenttia puheenvuoroista, nekin pääosin televisioajan jälkeen³². Taloudellinen valta on keskittynyt tietyille – valkoiselle, länsimaiselle, varakkaalle – miesjoukolle myös politiikan ulkopuolella, esimerkiksi IMF:n ja Maailmanpankin kaltaisten kansainvälisten järjestöjen johtopaikoilla sekä kansainvälisten suuryritysten johtajien ja omistajien joukossa.

Naiset ovat aliedustettuina myös taloustieteen kentällä, etenkin korkeimmissa akateemisissa asemissa. Lisäksi naisten tekemää tutkimusta arvostetaan vähemmän: Nobelin palkinnon saaneista 72 taloustieteilijästä vain yksi on ollut nainen – Elinor Ostrom vuonna 2009. Kyse ei ole vain yksilöiden valinnoista, preferensseistä ja osaamisesta, vaan syvälle tieteenalaan juurtuneesta seksismistä

Naiset ovat aliedustettuina myös taloustieteen kentällä, etenkin korkeimmissa akateemisissa asemissa. Lisäksi naisten tekemää tutkimusta arvostetaan vähemmän: Nobelin palkinnon saaneista 72 taloustieteilijästä vain yksi on ollut nainen – Elinor Ostrom vuonna 2009. Kyse ei ole vain yksilöiden valinnoista, preferensseistä ja osaamisesta, vaan syvälle tieteenalaan juurtuneesta seksismistä

²⁹ Laine 2017.

³⁰ Koskinen Sandberg ym. 2017.

³¹ Hallitusneuvottelujen työryhmät 13.5.2015.

³² Verkkouutiset 27.9.2017.

ja syrjinnästä³³. Tämä on tehnyt taloustieteestä hankalan ympäristön naisille. Talousasiantuntijuuden miehisuus korostuu entisestään tarkasteltaessa ketkä toimivat talouden asiantuntijoina mediassa. Ekonomistien medianäkyvyyttä Suomessa vuosina 2008–2014 mitanneen selvityksen mukaan eniten ääneen päässyt nainen oli vasta sijalla 22³⁴.

Taloudellinen valta on siten miehistä valtaa, ja talousasiantuntijuus on miehistä asiantuntijuutta. Naisten alhainen edustus voi vaikuttaa harjoitettuun talouspolitiikkaan: sukupuolen on havaittu vaikuttavan taloustieteilijöiden näkemyksiin. Miestaloustieteilijät ovat kriittisempiä ympäristönsuojelua kohtaan, naiset kannattavat vahvempaa työsuojelulainsäädäntöä³⁵. Mikäli naiset olisivat edustettuna pöydissä, joissa talouspolitiikasta keskustellaan ja päätetään, saattaisi politiikka siis näyttää erilaiselta.

Kyse ei ole vain siitä, kuka päätöksiä konkreettisesti tekee ja kommentoi, vaan myös siitä, että taloudellinen valta ja asiantuntijuus rakentuvat maskuliiniseksi³⁶. Toisin sanoen talouspoliittinen osaaminen liitetään tietynlaisiin maskuliinisiin nähtyihin piirteisiin, mikä rajoittaa normiin sopimattomien ihmisten – myös miesten – mahdollisuuksia profiloitua alalla. Lisäksi valtiovarainministeriöiden ja muiden talousinstituutioiden maskuliiniset normit ja käytännöt vaikuttavat sekä politiikan sisältöihin että sen tekemisen tapaan. Talouspolitiikan sisällöstä ei siksi tule välittömästi tasa-arvoisempaa, vaikka talouspoliittiseen päätöksentekoon osallistuisi enemmän naisia, eikä talouden tutkimisen tapa muutu välittömästi, vaikka taloustieteen professoreina olisi enemmän naisia.

³³ Wu 2017.

³⁴ Parviainen 2014.

³⁵ May ym. 2018.

³⁶ Griffin 2012.

Seitsemän askelta kohti feministisempää talouspolitiikkaa

Kansainvälisessä ja kotimaisessa feministisessä talouspolitiikkaa käsittelevässä tutkimuksessa³⁷ ja keskustelussa on tehty useita konkreettisia ehdotuksia siitä, millaista tulevaisuuden feministisempi ja tasa-arvoisempi talouspolitiikka voisi olla. Seuraavassa kootaan yhteen feministiseen talouspolitiikkaan eri keskusteluissa liitettyjä teemoja ja pohditaan niitä suomalaisen yhteiskunnan ja talouspoliittisen keskustelun näkökulmasta.

1. Ajatellaan talouspolitiikan tavoitteet ja indikaattorit uusiksi

Ensimmäinen askel kohti feministisempää talouspolitiikkaa on talouspolitiikan tavoitteiden ajattelemisen uudelleen. Talouskasvu on jo pitkään ollut tärkeä talouspoliittinen tavoite, ja viime vuosina kilpailukyky on noussut talouspolitiikan keskiöön. Myös kestävyysvajeen kurominen umpeen sekä velan ja alijäämien pitäminen matalana viitoittavat talouspolitiikan suunnasta käytäviä keskustelua niin Suomessa kuin muuallakin. Feministisestä näkökulmasta talouspolitiikan päämääränä tulisi talouskasvun ja kilpailukyvyn sijaan olla ihmisten ja ympäristön hyvinvointi sekä sosiaalinen ja ekologinen kestävyys.

Feministisissä talouspolitiikasta käydyissä keskusteluissa korostuu kilpailukyvyn sijaan kyky ja velvollisuus välittää. Päämääränä on rakentaa *välittävä talous* (caring economy / care economy), joka tunnistaa ihmisten perustavanlaatuisen hoivatarpeen. Tämä tarkoittaa sitä, että talouspolitiikan tulisi kestävyysvajeen ohella tai sen sijaan huomioida *hoivavaje*. Euroopassa talouskriisiä seurannut talouskuripolitiikka on kärjistänyt suuntausta, jossa julkinen sektori ei enää vastaa hoivatarpeisiin. Se sijaan hoivaa ostetaan yhä enemmän markkinoilta, ja sitä on siirtynyt palkattomaksi työksi perheisiin tai epäviralliseksi työksi.³⁸ Suomessa hoivavajeesta kertovat myös lisääntyneet uutiset kotihoidon heikosta laadusta ja kotihoidon työntekijöiden kuormittumisesta³⁹. Siirtymä liian kalliina pidetystä laitoshoidosta julkiselle taloudelle edullisempaan, mutta vanhusten ja omaisten rahallisia ja inhimillisiä kustannuksia lisäävään kotihoitoon on johtanut siihen, että vanhuksat jäävät ilman tarvitsemaansa hoivaa. Hoivavajeella on globaali ulottuvuus: läntisen maailman hoivavajetta paikkaavat pienellä palkalla ja usein heikoissa työoloissa (nais)siirtolaiset, joiden kotimaissa muhii hoivakriisi⁴⁰.

³⁷ Monet suosituksista perustuvat Diane Elsonin (2017) kehittämään sukupuolitietoiseen makrotalouden kehikkoon.

³⁸ Himmelweit 2017.

³⁹ HS 13.1.2018.

⁴⁰ Williams 2010; Vaitinen 2017.

Talouspolitiikan tavoitteiden uudelleenajattelussa on kyse myös talouden ja muiden yhteiskunnan alueiden välisestä suhteesta. Tällä hetkellä muut poliittiset tavoitteet, kuten sukupuolten tasa-arvo ja syrjimättömyys, nähdään enenevässä määrin alisteisina talouspolitiikalle ja sen tavoitteille. Esimerkiksi Sipilän hallituksen syksyllä 2017 perhevapaaudistukselle asettamat taloudelliset reunaehdot⁴¹ – uudistus tulee toteuttaa julkisen talouden raamien sisällä ja sillä tulee olla positiivisia työllisyysvaikutuksia – osoittavat, kuinka talouspoliittiset tavoitteet raamittavat sukupuolten tasa-arvon ja perheiden hyvinvoinnin edistämistä. Muista politiikan alueista myös puhutaan yhä enemmän talouspolitiikan kielellä. Esimerkiksi vanhushoiva nähdään kestävyysvajeen avulla mitattavana taloudellisena ongelmana sen sijaan että vanhusten hyvinvointi ja hoivatarpeet määrittäisivät poliittista keskustelua ja päätöksiä⁴².

Feministisestä näkökulmasta talouspolitiikan ja sen käytössä olevien keinojen tulisi palvella muita yhteiskunnallisia tavoitteita. Ne eivät ole itseisarvo. Ihmisten ja ympäristön hyvinvointi asettaa raamit talouspolitiikalle, ei toisinpäin. Feministinen näkökulma haastaa paitsi taloudellisten tavoitteiden ensisijaisuuden myös *taloudellistumisen* – talouteen liittyvien tavoitteiden, arvojen ja toimintatapojen leviämisen kaikille yhteiskunnan ja politiikanteon alueille⁴³. Tasa-arvopolitikassa taloudellistuminen näkyy esimerkiksi siinä, miten pörssiyritysten sukupuolikiintiöitä perustellaan enenevässä määrin talouskasvun, kilpailukyvyyn ja yritysten tuottavuuden lisääntymisellä ja tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja demokratia jäävät sivurooliin⁴⁴.

Hyvinvoinnin nostaminen talouspolitiikan keskiöön tarkoittaa sitä, että talouspolitiikan indikaattoreita on muokattava. Talouspolitiikan keskeisin indikaattori BKT on tunnetusti huono taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen mittari. Taloudellista hyvinvointia voisi markkinoilla tapahtuvan tuotannon sijaan mitata kotitalouksien tosiasiallisten tulojen ja kulutuksen avulla ja huomioida mittareissa myös markkinoiden ulkopuolisen toiminnan. Lisäksi tarvitaan moninaisia ihmisten hyvinvoinnin sekä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden indikaattoreita.⁴⁵ Hyvistä indikaattoreista ei ole pulaa, esimerkiksi OECD on kehittänyt hyvinvoinnin seurantaan mittariston, joka koostuu 50:stä hyvinvoinnin eri osa-alueita kattavasta indikaattorista⁴⁶.

BKT:n korvaamisen ohella on syytä katsoa kriittisesti myös muita keskeisiä talouden tunnuslukuja, kuten työllisyysastetta ja luotujen työpaikkojen määrää. Nämä tunnusluvut peittävät alleen työn laatuun sekä työelämän sukupuolittuneisiin rakenteisiin ja muuhun eriarvoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi vuoden

⁴¹ Valtioneuvosto 2017.

⁴² Hoppania ym. 2016.

⁴³ Brown 2015; Caliscan ja Callon 2009.

⁴⁴ Elomäki 2018.

⁴⁵ Stiglitz ym. 2009.

⁴⁶ OECD 2017.

2016 työllisyyslukujen lähempi tarkastelu paljastaa, että luodut työpaikat ovat osa-aikaisia, että työllisyyden kasvu koskee vain miehiä ja että naiset tekevät enimmäkseen osa-aikatyötä⁴⁷. Kokonaistyöllisyyden ohella on siksi tärkeää seurata sukupuolittain eritellysti määräaikaisuuksien, osa-aikaisuuksien, itsensätyöllistämisen ja muiden epätyypillisten työsuhteiden sekä palkkojen ja segregaatoin kehitystä.

2. Laajennetaan talouspolitiikkaa ohjaava ymmärrys taloudesta kattamaan palkaton työ

Toinen tärkeä askel kohti feministisempää talouspolitiikkaa on laajentaa talouspolitiikkaa ohjaavaa ymmärrystä siitä, mitä talous on. Palkattoman työn merkitys taloudelle on tunnustettava ja palkaton työ huomioitava päätöksenteossa. Lisäksi on pyrittävä edistämään palkattoman työn jakamista naisten ja miesten kesken.

Kotitalouksien tuottamat tavarat, kuten maataloustuotteet, on sisällytetty kansantalouden tilinpitoon ja BKT:hen. Sen sijaan kotona tuotettujen palveluiden sisällyttämistä ei ole nähty mahdollisena.

Konkreettinen keino tunnustaa palkattoman työn merkitys on tuoda se osaksi kansantalouden tilinpitoa ja BKT:n laskentaa. Kansantalouden tilaa ja kehitystä kuvataan kansainvälisten standardien mukaisesti. YK:n johdolla laadittu maailmanlaajuinen kansantalouden tilinpidon suositus (SNA) ja EU-maiden käyttämä Euroopan kansantalouden tilinpitojärjestelmä (EKT) määrittävät, minkälainen toiminta lasketaan osaksi taloutta. Feministiset taloustieteilijät ovat pitkään kritisoineet kansantalouden tilinpidon järjestelmiä siitä, etteivät ne laske palkatonta työtä tuottavaksi työksi ja taloudelliseksi toimeliaisuudeksi⁴⁸. Palkattoman työn määrästä ja arvosta ei tämän vuoksi ole olemassa tarkkoja, kansainväliseen vertailuun kelpaavia arvioita.

Kansantalouden tilinpidon järjestelmät eivät ole kiveen hakattuja, vaan niitä päivitetään jatkuvasti. Kotitalouksien tuottamat tavarat, kuten omaan tai muiden käyttöön tarkoitetut maataloustuotteet, on vähitellen sisällytetty kansantalouden tilinpitoon ja BKT:hen. Sen sijaan kotona tuotettujen palveluiden, kuten omaishoidon, lastenhoidon, siivoamisen ja ruuanlaiton, sisällyttämistä ei ole sisällöllisistä

⁴⁷ Schauman 2017.

⁴⁸ Ks. esim. Waring 1988; Hoskyns ja Rai 2007.

ja teknisistä syistä nähty mahdollisena.⁴⁹ Menetelmiä kotona palkatta tuotettujen palveluiden arvon mittaamiseen on kuitenkin olemassa. Ajankäyttötutkimusten perusteella on mahdollista laskea niin kutsuttu kotitaloustuotannon satelliitti (*Household Production Satellite*), joka laskee kotitalouksissa tuotetuille palveluille rahallisen arvon ja vertaa tätä arvoa bruttokansantuotteeseen. Vuonna 2017 julkistettiin kansainväliset ohjeet palkattoman kotityön arvon määrittelymiselle⁵⁰.

Palkatonta työtä ja sen arvoa on tärkeää mitata. Kotitalouksien tuottamat palvelut ja tavarat on syytä kartoittaa, jotta saadaan tuotua näkyviin, että talous on muutakin kuin markkinat. Tieto palkattoman työn arvosta antaa päättäjille arvokkaita työkaluja: palkattoman työn sivuuttavat taloudelliset ennustemallit ovat epätarkkoja, eivätkä palkattoman työn sivuuttavat politiikkatoimet välttämättä saavuta tavoitteitaan. Ilman tietoa palkattoman työn määrästä ja arvosta on myös mahdoton analysoida niitä sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia, joita toimintojen siirtyminen kotitalouksilta julkisen sektorin tai markkinatalouden hoidettavaksi tai päinvastoin aiheuttaa.

Suomessa Tilastokeskus on laskenut kotitaloustyön rahallista arvoa 2000-luvun alusta lähtien. Vuonna 2012 Suomessa tehtiin 5,4 miljardia tuntia palkatonta kotitaloustyötä. Rahaksi muutettuna sen arvo olisi ollut 78,4 miljardia euroa, ja se olisi kasvattanut bruttokansantuotetta 41 prosenttia.⁵¹ Sekä palkattoman työn määrä että sen BKT:hen suhteutettu arvo ovat 2000-luvulla kasvaneet. Ajankäyttötutkimusten mukaan naiset tekevät Suomessa keskimäärin 59 prosenttia kotityöstä. Lapsiperheissä luku on tätä suurempi.⁵²

Ajankäyttöä mittaavat tilastot ja niihin perustuvat arviot kotitaloustyön arvosta eivät päivity riittävän usein, jotta niitä voisi hyödyntää päätöksenteossa: viimeisin tieto on vuodelta 2012. Ajankohtaisen tiedon puute tarkoittaa, ettei esimerkiksi 2010-luvulla tiukentuneen talouskurin vaikutuksia palkattoman hoivan määrään pystytä arvioimaan. Tietoa palkattoman työn määrästä ja sen muutoksista on tuotettava useammin ja yksityiskohtaisemmin. Tätä varten Tilastokeskus tarvitsisi lisää resursseja ajankäyttötutkimuksen teettämiseen ja aineiston analyysiin. Tieto kotitaloustuotannon arvosta on myös tehtävä näkyväksi, esimerkiksi nostamalla se esiin keskeisissä talouspoliittisissa asiakirjoissa kuten valtiovarainministeriön taloudellisissa katsauksissa.

Palkaton työ on huomioitava talouspoliittisessa päätöksenteossa, esimerkiksi politiikkatoimien vaikutuksia arvioitaessa. Julkisten palveluiden leikkaukset ja tehostamispyrkimykset saattavat siirtää työtä julkiselta sektorilta – missä siitä maksetaan – perheisiin palkattomaksi työksi. Kärsijöinä ovat etenkin vanhukset ja

⁴⁹ Hoskyns ja Rai 2007.

⁵⁰ UNECE 2017.

⁵¹ Aalto ja Soinne 2017.

⁵² Aalto ja Soinne 2016.

perheet, joilla ei ole varaa maksaa hoivapalveluista. Palkattomaan hoivaan käytetty aika on todennäköisesti lisääntynyt, kun subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajoittamisen jälkeen vanhemmat ovat joutuneet lisäämään lastenhoitoon käytettyä aikaa tai kun varhaiskasvatuksen laadusta huolissaan olevat vanhemmat ovat saattaneet lyhentää tai vähentää hoitopäiviä hoitajamitoituksen ryhmäkokojen kasvattamisen jälkeen. Palkattoman työn huomioiminen päätöksenteossa asettaisi julkisten palveluiden leikkaukset ja tehostamispyrkimykset uuteen valoon. Leikkaukset eivät enää näyttäytyisi säästöinä vaan työn ja kustannusten siirtona valtiolta ja kunnilta perheille ja yksilöille.

Feministinen talouspolitiikka edistää palkattoman työn ja hoivan jakamista miesten ja naisten kesken. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että perhevapaajärjestelmä tukee hoivan jakamista. Näin ei Suomessa tällä hetkellä ole: toiselle vanhemmalle kiintiöity osuus on pohjoismaisittain lyhyt, ja miehet käyttävät vain 1–3 prosenttia jaettavasta vanhempainvapaasta⁵³. Syksyllä 2017 käynnistetty perhevapaauudistus kariutui helmikuussa 2018 yhtäältä arvokonservatiivien vastustukseen, toisaalta haluttomuuteen investoida rahaa isälle kiintiöidyn ansiosidonnaisen vapaan pidentämiseen. Uudistukselle asetetut taloudelliset reunaehdot – kustannusneutraalius ja työllistävät vaikutukset – tekivät mahdottomaksi tukea hoivan jakamista tavalla, joka ei olisi heikentänyt äitien ja tiettyjen perheiden asemaa.

3. Investoidaan sosiaaliseen infrastruktuuriin

Julkiset investoinnit palveluihin ja turvaverkkoon ovat tärkeä osa ihmisten ja ympäristön hyvinvointiin tähtäävää talouspolitiikkaa. Talouskriisiä seurannut talouskuripolitiikka on vahvistanut näkemystä julkisista palveluista ylimääräisenä kuluksena, johon ei enää ole varaa. Suomessa on leikattu sosiaaliturvan ohella niin koulutuksesta, varhaiskasvatuksesta kuin vanhuspalveluista. Investoinnit hoivaan ovat kuitenkin viimeaikaisten tutkimusten mukaan leikkauksia ja tavanomaisia rakennusinvestointeja tehokkaampi tie ulos taantumasta⁵⁴. Esimerkiksi UK Women's Budget Groupin tutkimuksen mukaan julkiset investoinnit päivähoitoon ja vanhushoivaan vähentäisivät pitkällä tähtäimellä julkisen talouden alijäämää ja julkista velkaa talouskuria tehokkaammin. Ne myös loisivat enemmän työpaikkoja ja talouskasvua kuin vastaavan suuruinen investointi rakennusalaan. Lisäksi hoivainvestoinnit paikkaisivat hoivavajetta, ja myös sukupuolten tasa-arvo kohenisi. Ero miesten ja naisten työllisyydessä kapenisi, työolosuhteet hoivasektorilla paranisivat ja työn ja hoivavelvollisuuksien yhdistäminen helpottuisi.⁵⁵

⁵³ Ks. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta>.

⁵⁴ Esim. Bargawi ja Cozzi. 2017; De Henau ym. 2016; Onaran ym. 2017.

⁵⁵ De Henau ym. 2016. Tutkimuksessa ei simuloida vaikutuksia Suomessa, mutta Tanskaan liittyvät simuloinnit antavat suuntaa siitä, miltä hoivainvestointien vaikutukset Suomessa voisivat näyttää. Jos Tanskassa investoitaisiin 2 % bruttokansantuotteesta varhaiskasvatukseen ja vanhushoivaan, luotaisiin noin 117 000 työpaikkaa ja työllisyysaste nousisi 3,2 prosenttiyksikköä. Sama investointi rakennusalaan loisi n. 68 500 työpaikkaa ja tuottaisi 1,9 prosenttiyksikön lisäyksen

Julkiset palvelut edistävät ihmisten hyvinvointia ja sukupuolten tasa-arvoa ja auttavat vastaamaan hoivatarpeisiin. Paremmiin koulutettu ja terveempi väestö, jonka hoivatarpeisiin vastataan elämän kaikissa vaiheissa, on kaikkien etu. Yhteiskunta hyötyy terveyteen, koulutukseen ja varhaiskasvatukseen suunnatuista menoista myös taloudellisesti. Julkiset hyvinvointipalvelut luovat työpaikkoja ja lisäävät työvoiman tarjontaa vähentämällä palkattoman hoivan tarvetta. Suoraan ja epäsuoraan luodut työpaikat sekä niiden kerrannaisvaikutukset puolestaan lisäävät talouskasvua.⁵⁶ Julkisiin palveluihin suunnatut menot parantavat taloutta ja hyvinvointia myös pitkällä tähtäimellä lisäämällä ja ylläpitämällä inhimillistä pääomaa. Etenkin varhaiskasvatuksen edut ovat tutkimusten perusteella huomattavat. Esimerkiksi nobelisti James Heckmanin tutkimusten mukaan heikoimmassa asemassa oleville perheille kohdennetut varhaiskasvatusohjelmat maksavat itsensä monin verroin takaisin muun muassa suurempien verotulojen sekä vähentyneen rikollisuuden ja sosiaaliturvan käytön kautta⁵⁷.

Feministiset taloustieteilijät ovat nähneet julkiset koulutus- ja sote-palvelut investointina *sosiaaliseen infrastruktuuriin*⁵⁸. Sosiaalisen infrastruktuurin käsite on sukua sosiaalipolitiikan tutkimuksessa⁵⁹ ja EU-tason keskusteluissa⁶⁰ suosittuun sosiaalisen investoinnin käsitteeseen, mutta se perustuu laajempaan näkemykseen hyvinvointipalveluiden merkityksestä. Sosiaalisen investoinnin käsitteellä on viitattu lähinnä koulutukseen ja terveyteen liittyviin panostuksiin, jotka kasvattavat inhimillistä pääomaa ja kehittävät yksilöiden työkykyä. Tämän usein lapsiin keskittyvän keskustelun ongelma on se, että naiset työntekijöinä ja äiteinä kehystetään osaksi innovatiivista, korkean osaamisen ja työllisyyden taloutta, ja sukupuolten tasa-arvo jää sivuun.⁶¹ Sosiaalisista investoinneista puhuminen ohittaa myös monet ihmisten hyvinvoinnille elintärkeitä hoivapalvelut, kuten vanhushoivan sekä perinteisen uudelleenjakavan sosiaaliturvan.⁶² Sosiaalisen infrastruktuurin käsite ottaa huomioon kaiken sosiaaliseen uusintamiseen liittyvän toiminnan, myös sellaisen, jonka suhde inhimilliseen pääomaan ei ole selvä. Se korostaa tapaa, jolla palvelut ja muut turvaverkot osana laajempaa sosiaalista uusintamista kannattelevat koko taloutta.

Ajatus investomisesta sosiaaliseen infrastruktuuriin menee sosiaalisen investoinnin käsitettä pidemmälle myös siksi, että se haastaa kansantalouden tilinpidon tavan erotella julkiset investoinnit kulutusmenoista. Vaikka etenkin koulutus ja varhaiskasvatus ymmärretään nykyään laajasti investointeina tulevaan, koulutukseen ja hyvinvointipalveluihin suunnatut juoksevat menot, kuten opettajien

työllisyysasteeseen.

⁵⁶ De Henau 2017.

⁵⁷ Heckman ym. 2010.

⁵⁸ Esim. Elson 2017; Elson 2016; De Henau ym. 2016.

⁵⁹ Esim. Morel ym. 2012; Alaja 2012.

⁶⁰ <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044>.

⁶¹ Jenson 2009; Simon Kumar 2014.

⁶² Julkunen 2017, 159.

ja lastentarhanopettajien palkat, ovat kansantalouden tilinpitoa ohjaavissa säännöissä pelkkää kulutusta. Panostukset fyysiseen infrastruktuuriin, kuten tie- ja rautahankkeisiin ja julkisiin rakennuksiin, taas lasketaan julkisiksi investoinneiksi, joiden ajatellaan tarjoavan lisähyötyä tulevaisuudessa. Paradoksaalisesti koulun rakennuttaminen tai homekoulun korjaaminen on investointi, mutta rakennuksen sisällä tapahtuvan toiminnan rahoittaminen ei.⁶³ Investoinnit sosiaaliseen infrastruktuuriin tulisi kansantalouden tilinpidossa nähdä julkisina investointeina samaan tapaan kuin julkiset panostukset teihin ja rautateihin. Kuten edellä jo todettiin, kansantalouden tilinpidon sääntöjä on mahdollista muuttaa. Kun Euroopan kansantalouden tilinpitojärjestelmä päivitettiin vuonna 2010, puolustusmateriaalihankinnat päätettiin laskea investoinniksi.⁶⁴ Toisin sanoen hävittäjien, sotilasajoneuvojen ja sukellusveneiden hankinta nähdään sijoituksena tulevaan, varhaiskasvattajien palkkoja ei.

Julkisen investoinnin määritelmän päivittäminen edistäisi julkisten menojen kohdentamista tasa-arvoa ja hyvinvointia edistävään suuntaan. Ymmärrys jul-

Hävittäjien ja sotilasajoneuvojen hankinta nähdään kansantalouden tilinpidossa sijoituksena tulevaan, varhaiskasvattajien palkkoja ei.

kisista investoinneista ohjaa talouspolitiikkaa esimerkiksi silloin, kun päätetään mahdollisista talouskriisiin vastaavista elvytystoimista. Elvytystoimissa on kapeasta investointikäsituksesta johtuen ollut usein kyse miesvaltaisten alojen tukemisesta ja työpaikkojen luonnista miesvaltaisille aloille. Esimerkiksi Suomessa investoitiin osana vuosien 2008–2010 elvytys-

toimia uudis- ja korjausrakentamiseen, liikennehankkeisiin sekä tie- ja rataveron ylläpitoon, ympäristötöihin ja laajakaistahankkeeseen⁶⁵. Laajempi ymmärrys julkisista investoinneista saattaisi myös katkaista leikkauskierteen, johon varhaiskasvatus, koulutus ja sote-palvelut ovat viime vuosina Suomessa joutuneet. Laajemmalla investointikäsityksellä olisi myös symbolinen merkitys. Se saattaisi muuttaa piintyneen ajatuksen julkisista hoivapalveluista ja niiden työntekijöistä pelkkänä kulueränä.

Feministisestä näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, ettei investointipotentiaalista tule kriteeri julkisten varojen käytölle. Jotkut hyvinvoinnille elintärkeät palvelut taipuvat investointikielelle toisia paremmin: esimerkiksi varhaiskasvatuksen

⁶³ Elson 2016; 2017.

⁶⁴ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/European_system_of_national_and_regional_accounts_-_ESA_2010#What_are_the_main_changes.3F

⁶⁵ Kuismanen ja Spolander 2012, 74–76.

hyöty on helpompi osoittaa kuin vanhushoivan. Palveluiden ymmärtäminen investointina saattaakin luoda hierarkioita eri ihmisryhmille suunnattujen palvelujen välille. Jokainen ihminen on yhtä arvokas riippumatta siitä, kuinka paljon hän tulevaisuudessa yhteiskuntaa inhimillisellä pääomallaan ja työpanoksellaan hyödyttää.

4. Edistetään tasa-arvoa verotuksen avulla

Verotus on feministinen kysymys, ja feministinen talouspolitiikka vaatii paitsi valtion menojen myös valtion tulojen kriittistä tarkastelua ja uudelleenjärjestelyä. Suomessa henkilöiden tuloverotus on yksilöllistä eikä perustu sukupuoleen, perheasemaan tai perhetyyppiin. Verotuksen oletetaan tästä syystä usein kohtelevan kaikkia yhdenvertaisesti. Vaikka verotus ei suoraan syrji sukupuolen mukaan, se ei siitä huolimatta ole sukupuolineutraalia. Veropoliittiset ratkaisut saattavat kohdella miehiä ja naisia eri tavoin johtuen eroista tulonmuodostuksessa, ajankäytössä ja kulutuksessa. Lisäksi verotus ja laajemmin koko vero-etuusjärjestelmä ohjaavat yksilöiden käyttäytymistä – joskus tasa-arvonäkökulmasta ei-toivottuun suuntaan. Vaikka Suomessa on luovuttu naisia kotiin ohjanneesta perheverotuksesta jo 1970-luvulla, on verojärjestelmässä ja etenkin etuuksissa jäänteitä ajasta, jolloin mies nähtiin perheen pääelättäjänä.⁶⁶

Feministisen talouspolitiikan näkökulmasta verotuksen voi myös nähdä keinona edistää sukupuolten tasa-arvoa. Yhtäältä kerätyt verotulot määrittävät hallituksen mahdollisuudet toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Toisaalta verotuksen progressiivisuus vaikuttaa siihen, missä määrin verotus edistää sukupuolten taloudellista tasa-arvoa.

Veroilla rahoitetaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta elintärkeät hyvinvointipalvelut, sosiaalietuudet ja infrastruktuuri. Euroopassa talouspolitiikka on finanssi- ja talouskriisin jälkimainingeissa keskittynyt julkisten menojen leikkaamiseen, ja verojen lisääminen on ollut sivuroolissa. Näin on ollut myös Suomessa: Sipilän hallitus päätti keväällä 2015, että hallituskauden sopeuttamistoimet tehdään yksinomaan menoleikkauksin eikä verotusta kiristetä. Yleensäkin ansiotulojen verotuksen keventäminen on ollut Suomessa trendi jo pidempään.

Samaan aikaan verokilpailu kansainvälisten yritysten ja investointien houkuttelemiseksi ja pyrkimys estää suuryrityksiä ja pääomaa muuttamasta keveämmän verotuksen maihin on monissa maissa johtanut yritys- ja pääomaverojen leikkauksiin. Suomessa yhteisöveroa laskettiin viimeksi vuoden 2014 alussa 4,5 prosenttiyksikköä eli 20 prosenttiin, ja se on tällä hetkellä pohjoismaiden alhaisin ja alle EU-maiden keskiarvon⁶⁷. Veropoliittisten päätösten ohella myös verovälittely ja -pakoilu nakertaa varoja, jotka voitaisiin suunnata tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta

⁶⁶ Haataja ja Pylkkänen 2014.

⁶⁷ <https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Tilastot/Tuloverot/Yhteisoverotus/>.

ja hyvinvointia tukeviin julkisiin palveluihin. Monet feministisen talouspolitiikan visiot korostavatkin laajan veropohjan tärkeyttä sekä tiukkaa linjaa veropakoi- luun⁶⁸. Omistuksia piilottava ja veronkiertomahdollisuuksia lisäävä hallintorekisteri ei ole feminististä talouspolitiikkaa.

Veroratkaisut voivat myös edistää sukupuolten tasa-arvoa tasaamalla markki- noilla syntyneitä tuloeroja. Niin kauan kuin naisten ja miesten palkkojen ja va- rallisuuden välillä on sukupuolen mukaisia eroja, on progressiivisella verotuksella sukupuolten taloudellista tasa-arvoa edistävä vaikutus⁶⁹. Suomessa ja muualla Euroopassa progressiivisen verotuksen osuus ja samalla verotuksen taloudellis- ta tasa-arvoa edistävä vaikutus on kuitenkin vähentynyt. Yhtäältä pääomatulojen verotus on useassa maassa muutettu tasaveroksi ja perintöveroa ja muuta varal- lisuuteen kohdistuvaa on alennettu. Toisaalta verotuksen painopiste on siirtynyt kohti epäsuoria veroja, jotka eivät ota veronmaksukykyä huomioon.

Varallisuuden ja pääomatulon verotuksen keventäminen on suosinut miehiä, kos- ka varallisuus on jakautunut miesten ja naisten kesken epätasaisesti ja pääomatulo muodostaa naisilla suhteessa pienemmän osan tuloista kuin miehillä⁷⁰. Suomessa on havaittu, että koska suurituloisten tuloista yhä suurempi osa koostuu ansiotu- loja kevyemmin verotetusta pääomatulosta, on suurituloisten efektiivinen verotus keventynyt. Tämä keventyminen kohdentuu miehiin. Lisäksi pääomatulojen vero- tus on naisilla keskimäärin kireämpää kuin miehillä, koska miehillä verovapaiden osinkotulojen osuus pääomatuloista on suurempi kuin naisilla.⁷¹

Kulutusverojen korotuksilla on sukupuolivaikutuksia, ja etenkin arvonlisäve- ron korotusten on pelätty kohdentuvan naisiin. Tutkimustietoa vaikutuksista on sukupuolieriteltyjen kulutustilastojen puuttumisen vuoksi kuitenkin vähän. Arvonlisäveron korottaminen kohdentuu tutkimusten mukaan pienituloisimpiin kotitalouksiin, joiden käytössä olevista tuloista suurempi osa menee päivittäis- kulutukseen⁷². Koska naiset ovat yleensä yliedustettuna pienituloisten joukossa, voi arvonlisäveron korotusten olettaa kohdentuvan naisiin. Lisäksi naiset ja mie- het kuluttavat eri tavalla, ja etenkin kehitysmaiden kontekstissa naisten on näytet- ty olevan vastuussa kotitalouksien peruskulutuksesta.⁷³ Arvonlisäveroa koskevien päätösten avulla on myös mahdollista keventää sukupuolesta aiheutuvia erityis- menoja. Toisin kuin Suomessa, monessa muussa EU-maassa kuukautissuojat näh- dään farmakologisina tuotteina, joiden arvonlisävero on matalampi.

⁶⁸ Elson 2017.

⁶⁹ Haataja ja Pylkkänen 2014.

⁷⁰ Gunnarsson, Schratzenstaller ja Spangenberg 2017.

⁷¹ Riihelä ja Viitamäki 2015.

⁷² Esim. Reed 2017.

⁷³ Gunnarsson, Schratzenstaller ja Spangenberg 2017.

5. Puututaan naisten työn aliarvostukseen

Naisten työn aliarvostus näkyy paitsi palkattoman työn sivuuttamisena myös naisvaltaisten alojen ja tehtävien matalina palkkoina. Aliarvostukseen puuttuminen vaatii toimia sekä poliittisilta päättäjiltä että työmarkkinajärjestöiltä: yhtäältä velvoittavampaa normipohjaa ja toimintaresursseja toimeenpanon valvontaan, toisaalta parempaa palkkaa ja tasa-arvonäkökulmaa työehtosopimusjärjestelmään.

Taloustieteellisessä tutkimuksessa sekä suomalaisessa julkisessa keskustelussa palkkaerot palautetaan usein yksilöiden valintoihin. Tavanomainen näkemys on, että sukupuolten palkkaerot saadaan selätettyä, jos tytöt ja naiset kouluttautuisivat paremmin palkattuihin tehtäviin. Feministinen työmarkkinoita käsittelevä tutkimus nostaa sen sijaan esiin rakenteet sekä keskeisten toimijoiden intressit ja valtasuhteet. Huomio kiinnitetään yksilön valintojen sijaan naisten työn *juurtuneeseen aliarvostukseen*⁷⁴. Aliarvostus ei ole jäännös menneisyydestä, vaan jatkuva prosessi, jossa valtiolla, työnantajajärjestöillä ja ay-liikkeellä on kullakin oma roolinsa. Vaikka hyvinvointivaltio on tasa-arvonäkökulmasta arvokas, koska se on vapauttanut naiset palkattomasta hoivasta ja tarjonnut heille työpaikkoja, on hyvinvointivaltio samalla tuottanut naisille toissijaiset työmarkkinat julkiselle sektorille. Työmarkkinapolitiikka on entisestään juurruttanut ja oikeuttanut ajatusta naisten työn vähäisemmästä arvosta ja vahvistunut naisten työmarkkinoiden toissijaisuutta.⁷⁵

Suomessa samapalkkaisuuden edistäminen on keskittynyt samaan palkkaan naisille ja miehille samasta työstä⁷⁶. Naisvaltaisten alojen aliarvostukseen ja alojen välisten palkkaerojen poistamiseen on kiinnitetty vähemmän huomiota. Hallitukset ovat pyrkineet kuroma palkkaeroja umpeen muun muassa tasa-arvolakiin sisällytetyillä palkkakartoitus- ja tasa-arvosuunnitteluvetoilla. Tasa-arvolain velvoitteet ja niiden seuranta on kuitenkin lakia valmistelleessa kolmikantaryhmässä muotoiltu epämääräiseen muotoon ja toimeenpano on niin huonosti resursoitua, että velvoitteiden laiminlyönnistä on epätodennäköistä saada seurauksia⁷⁷. Tasa-arvolakia olisi kehitettävä niin, että se tarjoaisi luottamusmiehille todellisia työkaluja naisten ja miesten palkkatasa-arvon seurantaan ja edistämiseen työpaikoilla⁷⁸. Naisten työn aliarvostus puolestaan tulisi paremmin näkyviin, jos laki velvoittaisi työnantajat vertailemaan palkkoja työehtosopimusten välillä⁷⁹.

Naisten työn aliarvostuksen selättäminen vaatii valtiotason toimien ja johtajuuden ohella tasa-arvoisempaa työmarkkinapolitiikkaa. Sukupuolten väliset palkkaerot

⁷⁴ Koskinen Sandberg ym. 2017.

⁷⁵ Koskinen Sandberg 2018.

⁷⁶ Saari 2016, 104.

⁷⁷ Saari 2016, 103.

⁷⁸ Saari 2016.

⁷⁹ Koskinen Sandberg 2018.

sekä julkisen sektorin hoivatyön aliarvostus ja toissijainen asema ovat juurtuneet työehtosopimuksiin. Etenkin kunnalliset työehtosopimukset ovat aliarvostuksen ylläpitämisessä avainasemassa. Kuntasektorilla valtaosa naisten tekemästä aliarvostetusta ja alipalkatusta hoivatyöstä tehdään kunnallisen yleisen virka- ja työehtosopimuksen (KVTES) piirissä. Sen alla työskentelevät muun muassa lastentarhanopettajat ja sairaanhoitajat.⁸⁰ Paula Koskinen Sandbergin sanoin ”suomalaisen työmarkkinan palkkaeriarvoisuuden kova ydin löytyy täältä.”⁸¹

Naisvaltaisten alojen palkkojen korottaminen olisi suora keino puuttua aliarvostuksen. Puhetta palkoista on viime aikoina määrittänyt ajatus kilpailukyvyn turvaamisesta, ja sukupuolten tasa-arvo on nähty kilpailukyvyllä alisteisena ja jopa vastakkaisena tavoitteena. Syytä kilpailukyvyn oletetusta romahtamisesta 2010-luvulla on vieritetty kokoomuksen hoiva-alalle vuoden 2007 eduskuntavaaleissa lupaamien palkankorotusten ja niitä vaatineiden hoiva-alan ammattilaisten niskoille⁸². Kilpailukykyä ei kuitenkaan romuttanut niinkään aliarvostettujen

*Kun kilpailukyky
määrittää keskustelua,
vaatimukset
naisvaltaisten alojen
palkankorotuksista
näyttävät
epärealistisina
ja niiden vaatijat
vastuuttomina.*

ja matalapalkkaisten naisalojen oikeutettu palkankorotus vaan se, että muut alat seurasivat perässä. Samalla hoitajien korotuksen alkuperäinen tarkoitus katosi – hoitajathan oli tarkoitus saada pois kuopasta. Kun kilpailukyky määrittää keskustelua, vaatimukset naisvaltaisten alojen palkankorotuksista näyttävät epärealistisina ja niiden vaatijat vastuuttomina. Kilpailukyvyn nimissä on myös heikennetty

palkkatasa-arvoa, kun kilpailukyky sopimukseen leikkasi julkisen sektorin lomarahoja.

Kun työehdoista ja palkoista neuvoteltiin keskitetysti, oli tasa-arvonäkökulma ainakin teoriassa mahdollista ottaa mukaan tulopoliittisiin keskusteluratkaisuihin. Joihinkin tulopoliittisiin sopimuksiin liittyikin tasa-arvoeriä. Pyrkimykset korottaa naisten palkkoja ovat kuitenkin kohdanneet vastustusta paitsi työnantajien myös muiden palkansaajajärjestöjen taholta.⁸³ Työnantajien vetäytyttyä keskitetyistä palkkaratkaisuista ovat liittotasolla käytävät neuvottelut avainasemassa naisten työn aliarvostuksen purkamisessa. Liittotason sopimiseen siirryttäessä on korostettu, että vientiteollisuuden tulisi asettaa raamit palkankorotuksille muilla

⁸⁰ Koskinen Sandberg 2018; Koskinen Sandberg ym. 2017.

⁸¹ Koskinen Sandberg 2017.

⁸² Esim. Aamulehti 10.2.2017.

⁸³ Koskinen Sandberg 2018.

sektoreilla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, ettei naisvaltainen julkinen sektori tule koskaan kuromaan palkkaeroa kiinni. Vientivetoisesta liittotason sopimisesta on vaarassa tulla uusi palkkaeroja juurruttava ja oikeuttava käytäntö.

Aliarvostuksen purkaminen vaatisi solidaarista työmarkkinapolitiikkaa. Miesvaltaisten alojen ja muiden palkansaajajärjestöjen on tuettava matalapalkkaisten naisvaltaisten alojen ja palkkojen suhteessa korkeampia palkankorotuksia. Kuntatyönantajalle korkeammista palkoista koituvat kustannukset on oltava valmiita kattamaan verovaroin, joko kuntien valtionosuuksia lisäämällä tai kunnallisveroa korottamalla.

6. Budjetoidaan sukupuolitietoisesti ja arvioidaan talousarvion sukupuolivaikutukset

Sukupuolitietoinen budjetointi ja sukupuolivaikutusten arviointi ovat konkreettisia hallinnon käytäntöjä, joiden avulla sukupuoleen liittyvät rakenteet saadaan näkyviin talouspoliittisessa päätöksenteossa. Maailmalla yhä suosittu mutta Suomessa toistaiseksi vähemmän tunnettu sukupuolitietoinen budjetointi on tasa-arvon edistämisen strategia, joka keskittyy julkisten varojen keräämiseen ja käyttöön sekä julkisen talouden ohjaukseen. Sukupuolitietoinen budjetointi tarkoittaa sitä, että sukupuolinäkökulmainen ja intersektionaalinen analyysi tuodaan osaksi budjettiprosessia ja muuta julkisen talouden suunnittelua ja ohjausta, ja että valtion menoja ja tuloja uudelleenjärjestellään tasa-arvon edistämiseksi.

Talousarvio ja sen laatimiseen liittyvät prosessit eivät ole teknistä ja neutraalia numeroiden pyörittelyä. Talousarvio on yksi tärkeimmistä poliittisista asiakirjoista, joka konkretisoi hallituksen tavoitteet ja paljastaa, mitä pidetään tärkeänä ja arvokkaana. Talousarvio kertoo, miten valtion tulot ja menot nykyhetkellä jakautuvat eri politiikka-alueiden ja tavoitteiden kesken. Lisäksi se kerää yhteen valtion menoja ja tuloja muuttavat poliittiset päätökset kultakin vuodelta: veromuutokset, etuuksien ja palveluiden leikkaukset ja lisäpanostukset sekä uudet julkiset investoinnit. Koska talousarvio tarjoaa katsauksen sekä nykytilaan että muutoksiin, se on hyödyllinen kohde sukupuolivaikutusten tarkasteluun. Talousarviota ja siihen liittyviä päätöksiä analysoimalla huomataan, jos eri politiikka-aloille kohdenetut resurssit jakautuvat epätasa-arvoisella tavalla tai jos uusilla budjettipäätöksillä on tasa-arvoa heikentäviä vaikutuksia.

Feministitutkijoiden 1980-luvulla kehittämä sukupuolitietoinen budjetointi on noussut IMF:n ja OECD:n kaltaisten kansainvälisten talousinstituutioiden agendalle⁸⁴. Kiinnostuksen lisääntyessä radikaali feministisen muutoksen strategia on alettu nähdä tapana lisätä budjettipäätösten vaikuttavuutta, tehokkuutta ja tuottavuutta. Erilaisia menetelmiä analysoida budjettia sukupuoli- ja

⁸⁴ Esim. Quinn 2016; Stotsky 2016; Downes ym. 2016.

tasa-arvonäkökulmasta sekä muita sukupuolitietoisien budjetoinnin työkaluja on kokeiltu jo yli 90 maassa⁸⁵. Suomessa sukupuolinäkökulmaa on koetettu tuoda valtion talousarvioprosessiin osana sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista, mutta toistaiseksi laihoihin tuloksiin⁸⁶.

Sukupuolivaikutusten arviointi on yksi tärkeimmistä sukupuolitietoisien budjetoinnin työkaluista. Suomessa talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi nousi tapetille vuonna 2015, kun Sipilän hallitusta kritisoitiin leikkauksien ja kilpailukyky politiikan tasa-arvoa heikentävistä vaikutuksista sekä tasa-arvolain vaatimien sukupuolivaikutusten arviointien unohtamisesta. Budjetin ja sen osien sukupuolivaikutuksia voi arvioida monella tapaa. Yksi konkreettinen keino on laskea, miten verojen ja etuuksien muutokset vaikuttavat miesten ja naisten tai eri mies- ja naisryhmien käytössä oleviin tuloihin tai miten muutos julkisissa palveluissa tai asiakasmaksuissa kohdentuu eri käyttäjäryhmiin. Esimerkiksi Ruotsissa talousarvion vaikutukset sukupuolten taloudelliseen asemaan on arvioitu jo pitkään sekä verojen ja etuuksien että palveluiden muutosten osalta⁸⁷. Myös Suomessa olisi tärkeää saada sukupuolinäkökulma osaksi talousarvion kokonaisuuden ja yksittäisten toimenpiteiden tulojakovaikutusten arviointia⁸⁸.

Yksittäisten vero- ja etuusmuutosten arvioinnin lisäksi on tärkeää huomioida päätösten kasautuvat vaikutukset. Vuositasolla marginaaliselta tuntuva muutos, kuten indeksileikkaus tai -jäädys, näyttää erilaiselta, kun sen vaikutuksia tarkastellaan pidemmällä aikavälillä. Lisäksi on tärkeää selvittää, kohdentuvatko erillisten toimenpiteiden vaikutukset samalle ihmisryhmälle. Talouspolitiikan sukupuolivaikutukset tulevatkin paremmin esiin, kun yksittäisten muutosten ja talousarvioiden kokonaisuuksien ohella tarkastellaan hallituskauden kokonaisvaikutuksia. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa kasautuvien vaikutusten arviointi on paljastanut että naiset – etenkin aasialaistaustaiset ja mustat naiset – ovat vuonna 2010 alkaneen leikkauspolitiikan suurimmat häviäjät⁸⁹. Myös talousarvioon liittyviä uusia investointeja on tärkeää analysoida sukupuolinäkökulmasta. Kuka hyötyy uusista tiehankkeista, ja keitä nämä hankkeet työllistävät?

Useimmissa maissa sukupuolitietoinen budjetointi keskushallinnossa keskittyy nimensä mukaisesti budjettiin. Tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esiin, ettei tämä riitä, vaan katse tulisi kääntää makrotasolle, finanssipolitiikan linjaan ja vuotuista talousarvion laadintaa määrittäviin prosesseihin, kuten monivuotisiin budjettikehyksiin ja budjetointia ohjaaviin sääntöihin⁹⁰. Muutokset julkisen talouden hallinnassa ovat muuttaneet talousarvion laadinnan ehtoja – eivätkä

⁸⁵ Stotsky 2016.

⁸⁶ Elomäki 2014.

⁸⁷ Regeringens proposition 2017/18:1 Bilaga 3. Ekonomisk jämställdhet, s. 33–34.

⁸⁸ Talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnin kehitystyö on Suomessa käynnissä: www.tasa-arvoatalousarvioon.fi;

⁸⁹ Women's Budget Group ja Runnymede Trust 2017.

⁹⁰ Esim. Quinn 2017; Klatzer ja Schlager 2015.

välttämättä tasa-arvon edistämistä helpottavalla tavalla. Sukupuolitietoisien budjetoinnin on kiinnitettävä huomiota myös näihin muuttuneisiin ehtoihin ja tuotava sukupuolinäkökulma sinne, missä talousarviota kehystävät päätökset tehdään. Suomessa tämä tarkoittaa sitä, että sukupuolinäkökulmaisen analyysin on oltava osa hallituskauden tavoitteet sekä talous- ja finanssipolitiikan linjan määrittävää hallitusohjelmaa. Myös monivuotisia valtiontalouden kehyksiä ja julkisen talouden suunnitelmaa, jotka määrittävät sitovan menokaton kullekin hallinnonalalle ja kuntataloudelle, on tarkasteltava sukupuolinäkökulmasta.

EU:n jäsenmaiden ja etenkin euromaiden talouspolitiikkaa sekä budjetteja ohjataan enenevässä määrin EU-tasolla. Jäsenmaiden pyrkimykset sukupuolitietoiseen budjetointiin törmäävät seinään, ellei sukupuolinäkökulmaa saada mukaan EU:n taloushallinnan uusiin ja vanhoihin prosesseihin, esimerkiksi velka- ja alijäämäsääntöjen valvontaan, makrotalouden epätasapainotilojen ehkäisyyn ja jäsenmaille annettaviin toimintasuosituksiin. EU-tason määräykset ovat vaikuttaneet tasa-arvoon negatiivisesti etenkin Kreikan ja Portugalin kaltaisissa kriisimaisissa, joita on lainoituksen ehtona velvoitettu supistamaan julkista sektoria ja purkamaan sosiaaliturvajärjestelmiä.⁹¹ Euroopan komissio ja Euroopan unionin neuvosto ovat toistuvasti antaneet myös muille jäsenmaille suosituksia leikata julkisia menoja ja tehostaa julkisia palveluita. Suositusten sukupuolivaikutuksia ei kuitenkaan olla arvioitu.⁹²

7. Otetaan sukupuolinäkökulma ja globaali solidaarisuus mukaan kauppapolitiikkaan

Feministinen kauppaä käsittelevä tutkimus tarkastelee epätasa-arvon roolia kansainvälisessä kilpailukyvyssä sekä kansainvälisen kilpailun roolia epätasa-arvon tuottajana ja muovaajana. Feministiset taloustieteilijät kysyvät, kenen etua tietyt maailmankaupan käytännöt ajavat, ja kuinka erot taloudellisessa, sosiaalisessa ja poliittisessa vallassa maiden, sukupuolten ja muiden tekijöiden välillä vaikuttavat lopputulemiin.⁹³

Kaupan ja tasa-arvon suhde on kaksisuuntainen. Yhtäältä sukupuolten epätasa-arvo vaikuttaa kauppapolitiisiin strategioihin sekä siihen, saavutetaanko halutut tulokset. Epätasa-arvo saattaa rajoittaa vientimahdollisuuksia etenkin maatalouteen keskittyvissä kehittyvissä maissa. Sen sijaan puoliteollistuneissa maissa sukupuolten palkkaerot ovat houkutelleet ulkomaisia investointeja, kun naisvaltaisten vientialojen matalat palkat ovat mahdollistaneet kilpailukykyiset hinnat. Toisaalta kauppapolitiikalla on sukupuoli- ja tasa-arvovaikutuksia. Kauppa vaikuttaa yksilöihin työntekijöinä ja yrittäjinä, kuluttajina ja julkisia palveluita käyttävinä kansalaisina sekä veronmaksajina, ja talouden sukupuolittuneista rakenteista

⁹¹ Bruun 2015.

⁹² Klatzer & Schlager 2015.

⁹³ Elson ym. 2007.

johtuen se vaikuttaa usein miehiin ja naisiin eri tavoin. Kauppa vaikuttaa paitsi eri mies- ja naisryhmien väliseen työn- ja tulonjakoon myös palkattoman hoiva- ja kotityön jakautumiseen. Eri mies- ja naisryhmien mahdollisuudet hyötyä kauppapolitiikasta ja sopeutua mahdollisiin negatiivisiin vaikutuksiin vaihtelevat maiden sisällä ja ennen kaikkea maiden välillä. Kaupan sukupuolivaikutukset ovat erilaisia Suomessa kuin niissä maissa, joiden kanssa Suomi käy kauppaa.

Kansainväliset kauppa- ja investointisopimukset ovat tärkeä kauppapolitiikan osa-alue. Ne ovat keskeisiä globalisaation pelisääntöjä muokkaavia tekijöitä ja osa sukupuolittuneita valtarakenteita. Sopimuksilla on myös sukupuolivaikutuksia. Ne voivat vaikuttaa naisten työmarkkina-asemaan, asemaan yrittäjinä ja investoijina, naisten kokemaan syrjintään ja väkivaltaan, naisvaltaisten alojen asemaan, julkisen sektorin työpaikkoihin sekä hoivaan ja sosiaaliseen uusintamiseen. Kauppa- ja investointisopimukset voivat myös edistää tai vaikeuttaa hallitusten toimia sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi.⁹⁴ Jotkut hyötyvät uusista kauppasopimuksista, mutta tutkimus on paljastanut myös negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi meksikolaiset naismaantutkijat eivät ole pystyneet toipumaan taloudellisesti Yhdysvaltojen ja Meksikon välisen kauppasopimuksen NAFTA:n negatiivisista vaikutuksista.⁹⁵

Talouden sukupuolittuneista rakenteista johtuen kauppa vaikuttaa usein miehiin ja naisiin eri tavoin.

Suomea koskevat kauppa- ja investointisopimukset neuvotellaan EU-tasolla. Vaikka EU on sitoutunut tasa-arvoon ulkomaissa toiminnassaan ja vaikka kauppasopimusten sukupuoli-

vaikutuksista on olemassa paljon tutkimustietoa, on sukupuolinäkökulma jäänyt EU:n kauppapolitiikassa ja sopimusneuvotteluissa sivuun.⁹⁶ Yli 40 prosenttia EU:n allekirjoittamasta 32 kauppasopimuksesta ei mainitse naisia tai sukupuolta millään tavalla⁹⁷.

EU:n neuvottelemat niin kutsutut uuden sukupolven kauppasopimukset (TiSA, CETA ja jäissä oleva TTIP) kohdentuvat perinteisen tavaroiden kaupan ohella palveluihin, julkisiin hankintoihin sekä investointeihin ja aineettomiin oikeuksiin. Neuvottelujen tavoitteena on ollut palvelukaupan ja julkisten hankintojen vapauttaminen ja investointien suojaaminen. Palveluiden vapauttamiseen liittyy tasa-arvonäkökulmasta erityisiä riskejä. Mikäli hallitusten mahdollisuudet taata pääsy laadukkaisiin palveluihin heikkenevät ja mikäli esimerkiksi terveystalvet nojaavat enenevästi yksityisiin yrityksiin ja markkinahintaisiin palvelumaksuihin, se vaikuttaa negatiivisesti palkattoman hoivan jakautumiseen. Pyrkimykset

⁹⁴ Koivusalo 2015.

⁹⁵ Fontana 2016.

⁹⁶ Fontana 2016, s. 31–35; Viilup 2015.

⁹⁷ WIDE+ 2017, s. 17.

korkeaan investointien suojaan ovat ongelmallisia, mikäli tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tukeva sääntely tulee niiden vuoksi nähdyksi investoinnin esteenä.

Feministiset taloustieteilijät ovat tehneet useita ehdotuksia kansainvälisen kaupan tasa-arvovaikutusten parantamiseksi. Ensinnäkin kauppasopimukseen pitäisi lisätä sosiaaliseen ulottuvuuteen ja tasa-arvoon liittyviä lukuja. Sukupuolivaikutuksia on tärkeää arvioida ennakkoon. Kauppasopimusten toimeenpanoa ja tosiasiallisia vaikutuksia on myös tärkeää seurata tasa-arvonäkökulmasta tähän soveltuvin indikaattorein⁹⁸. Tasa-arvonäkökulman tuominen valtioita velvoittaviin kauppasopimukseen ei kuitenkaan yksin riitä. Tarvitaan myös velvoitteita globaaleja tuotantoketjuja hallitseville kansainvälisille suuryrityksille.

Suomessa kauppapolitiikan hyötyjä ja haittoja ajatellaan ensisijaisesti vientiteollisuuden ja suomalaisten kuluttajien näkökulmasta⁹⁹: paranevatko suomalaisten yritysten liiketoimintamahdollisuudet ulkomailla, kun kaupan esteitä puretaan ja vientiä edistetään? Alenevatko tavaroiden ja palveluiden hinnat? Tämä kapea näkökulma sivuuttaa globaalin oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeudet ja vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon. Suomen tulisi yhtäältä pitää sukupuolinäkökulmaa, ihmisoikeuksia ja globaalia solidaarisuutta näkyvillä EU-tasolla neuvottelumandateista ja sopimuksista sovittaessa. Suomi voisi esimerkiksi vaatia sopimukseen sitovia tasa-arvopykäliä sekä sukupuolivaikutusten perinpohjaista arviointia. Toisaalta ihmisoikeuksien tulisi olla keskeinen osa Suomen omaa vienninedistämistyötä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, ettei ihmisoikeuksia polkevien autoritaaristen maiden kanssa tehdä kauppaa eikä aseita viedä käyviin maihin.

⁹⁸ Van Staveren ym. 2007.

⁹⁹ Esim. YLE 31.1.2018.

Feministisemmän talouspolitiikan mahdollisuudet ja haasteet

Kolme vuotta sitten suomalaista poliittista keskustelua määrittivät kestävyysvaje ja julkisen talouden sopeutustarve. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma yhtäältä kuittasi tasa-arvon toteutuneeksi ja toisaalta sisälsi lukuisia sukupuolinäkökulmasta ongelmallisia leikkauksia. Tasa-arvo-ongelmien näkyväksi tekevälle tieteelliselle tutkimukselle ei tuntunut olevan sijaa julkisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksenteossa.

Heikko tasa-arvotilanne ja sukupuolittunut talouskuripolitiikka ovat edistäneet taloutta käsittelevän feministisen keskustelun rantautumista Suomeen. Tasa-arvon sivuuttaminen ja talouskuripolitiikka sekä arvokonservatismi ja nationalismi vahvistuminen ovat luoneet uusia feministisiä toimijoita, kuten Feministisen puolueen ja akateemisen Tasa-arvovaje-hankkeen, jotka ovat ottaneet kantaa talouskysymyksiin. Samaan aikaan media, poliitikot ja ay-liike ovat alkaneet kiinnittää huomiota talouspolitiikan sukupuolivaikutuksiin.¹⁰⁰ Feministisestä talouspolitiikasta puhuvat nyt useat eri tahot, ja aihe on päässyt esille myös mediassa. Kuten Helsingin Sanomat muotoili otsikossaan: ”Feminismi tuli Suomen talouskeskusteluun”¹⁰¹.

Myös politiikan sisällössä on havaittavissa hienoisia muutoksia. Perhevapaita ei uudistettu, mutta päivähoitomaksuja on alennettu ja kuntatasolla aiotaan kokeilla maksutonta varhaiskasvatusta¹⁰². Varhaiskasvatus on alettu ymmärtää kannattavana julkisena investointina. Lisäksi hallitus on luvannut kehittää talousarvion sukupuolivaikutusten arviointia¹⁰³, ja lupaus on materialisoitunut Tasa-arvoa talousarvion -tutkimushankkeeksi¹⁰⁴. Paljon on kuitenkin vielä tehtävää, ennen kuin suomalaista talouspolitiikkaa voi kutsua feministiseksi.

Tässä raportissa kuvatuissa feministisen talouspolitiikan askeleissa on ennen kaikkea kyse arvovalinnoista. Monet askeleet ovat kuitenkin tutkimusten mukaan toimivaa talouspolitiikkaa myös perinteisillä talouspolitiikan mittareilla mitattuna, kuten velkaantumistasen kaventumisen ja talouskasvun näkökulmasta.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Elomäki & Kantola 2017; Elomäki ym. 2016.

¹⁰¹ Helsingin Sanomat 16.1.2017.

¹⁰² Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.

¹⁰³ Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 18.

¹⁰⁴ Tasa-arvoa talousarvioon 2018.

¹⁰⁵ Esimerkiksi Özlem Onaran, Maria Nikolaidi ja Thomas Obst (Onaran ym. 2017) ovat tarkastelleet, kuinka lisääntyneet julkiset investoinnit, progressiivisempi verotus ja tulonjakoa parantava työllisyys- ja työmarkkinapolitiikka vaikuttaisivat talouteen Euroopassa. Viisitoista maata kattavassa tutkimuksessa simuloitiin kolmen eri toimenpiteen yhteisvaikutus: julkisten investointien lisääminen yhdellä prosenttiyksiköllä BKT:sta, pääomaverotuksen lisääminen yhdellä prosenttiyksiköllä ja työn verotuksen keventäminen vastaavalla summalla sekä palkkojen

Mallinnoksia hoivan taloudellisesta arvosta ja sukupuoli- ja ympäristötietoisista vaihtoehtoista talouspolitiikan nykylinjalle tarvitaan keskustelun pohjaksi myös Suomessa. Tieto tasa-arvon taloudellisesta hyödyistä tai feministisen talouspolitiikan toimivuudesta ei kuitenkaan riitä muutokseen, sillä politiikka ei perustu pelkkään tietoon, vaan myös arvoihin ja ideologioihin. Tästä syystä taloudelle pitkällä tähtäimellä hyväksi tiedetyt muutokset, kuten perhevapaaudistus, voivat jäädä tekemättä.

Feministisemmän talouspolitiikan toinen suuri haaste on se, että sosiaalisen uusintamisen ohittava ymmärrys taloudesta on juurtunut syvälle talouspolitiikkaan, taloustieteelliseen tietoon ja arkiymmärrykseen. Lyhyellä tähtäimellä onkin todennäköisempää saavuttaa maksuttoman varhaiskasvatuksen kaltaisia uudistuksia, jotka kääntyvät olemassa olevien taloudellisten tavoitteiden ja käsitteiden kielelle, kuin muuttaa sitä kapeaa ja sukupuolittunutta tapaa, jolla talous ymmärretään.

korottaminen yhdellä prosenttiyksiköllä BKT:stä. Keskimäärin tuloksena oli 6,72 prosenttiyksikköä korkeampi bruttokansantuote.

Lähteet

- Aalto, Kristiina ja Soinne, Katri. 2016. Näkymätön kotityö. Saatavissa: <http://www.tasaarvovaje.fi/?p=942>.
- Aalto, Kristiina ja Soinne, Katri. 2017. Kotitaloustuotannon laskelmat täydentävät kuvaa kotitalouksien hyvinvoinnista. Saatavissa: <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/249/>.
- Alaja, Antti. 2012. Sosiaalisten investointien kolmas tie. Teoksessa Alaja, Antti (toim.) Kriisikierteestä hyvään kehään. Kalevi Sorsa -säätien julkaisuja 4/2012, 67-94.
- Aamulehti 10.2.2017. Tiukka talousmies Raimo Sailas: Näin Suomen kilpailukyky turmeltiin vuonna 2007 omien silmiemme edessä. Saatavissa: <https://www.aamulehti.fi/kotimaa/tiukka-talousmies-raimo-sailas-nain-suomen-kilpailukyky-turmeltiin-vuonna-2007-omien-silmiemme-edessa-24267147/>.
- Arnsperger, Christian & Varoufakis, Yanis. 2006. What is neoclassical economics? Post-autistic Economics Review 38(1).
- Bakker, Isabella. 1994. The strategic silence: Gender and economic policy. London: Zed Books.
- Bakker, Isabella. 2003. Neo-liberal governance and the reprivatization of social reproduction. Social provisioning and shifting gender orders. Teoksessa Bakker, Isabella ja Gill, Stephen. (toim.) Power, production and social reproduction. Human In/security in the global political economy: London, Palgrave Macmillan, 66-82.
- Bargawi, Hannah, Cozzi, Giuseppe ja Himmelweit, Susan (toim). 2017. Economics and austerity in Europe. Gendered impacts and sustainable alternatives. London: Routledge.
- Bargawi, Hannah ja Cozzi, Giovanni. 2017. Making the case for a gender-aware, investment-led recovery. Teoksessa Bargawi, Hannah ym. (toim.) Economics and austerity in Europe. Gendered impacts and sustainable alternatives. London: Routledge, 137-154.
- Berik, Günseli, van der Meulen Rodgers, Yana ja Seguino, Stephanie. 2009. Feminist economics of inequality, development and growth, Feminist Economics 15(3), 1-33.
- Brown, Wendy. 2015. Undoing the Demos. Neoliberalism's Stealth Revolution. New York: Zone Books.
- Bruun, Niklas. 2015. Talouskriisin sukupuolivaikutukset Euroopan unionin kriisimaissa. Sukupuolentutkimus 28 (2), 29-42.
- Çagatay, Nilüfer ja Elson, Diane. 2000. The social content of macroeconomic policies, World Development, Volume 28, No. 7, 1347-1364.
- Çalışkan, Koray ja Callon, Michel. 2009. Economization, part 1: Shifting attention from the economy towards processes of economization. Economy and Society, 38(3), 369-398.
- Christensen, Johan. 2017. The Power of Economists within the State. Stanford University Press.
- De Henau, Jerome. 2017. Costing a feminist plan for a caring economy: The case of free universal childcare in the UK. Teoksessa Bargawi ym. (toim.).
- De Henau, Jerome, Himmelweit, Susan, Łapniewska, Zofia ja Perrons, Diane. 2016. Investing in the Care Economy: A Gender Analysis of Employment Stimulus in Seven OECD Countries. Report by the UK Women's Budget Group for the International Trade Union Confederation, Brussels, March. Saatavissa: https://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/care_economy_en.pdf.

Downes, Ronnie, von Trapp, Lisa ja Nicole, Cherie. 2016. Gender budgeting in OECD countries. OECD Journal on Budgeting, Volume 2016/3. Saatavissa: <http://www.oecd.org/gender/Gender-Budgeting-in-OECD-countries.pdf>.

EIGE. 2017. Economic Benefits of Gender Equality. Report on the Empirical Application of the Model. Vilnius: European Institute for Gender Equality.

Elomäki, Anna. 2018. Gender quotas for corporate boards: Depoliticizing gender and the economy. NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research 26(1), 53–68.

Elomäki, Anna. 2014. Sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen Suomen valtionhallinnossa 2004-2014. Arvioiva selvitys. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014/40.

Elomäki, Anna ja Johanna Kantola. 2017. Austerity and feminist resistance in Finland: Between established women's organisations and new movements. In Kantola, Johanna ja Lombardo, Emanuela (toim.) Gender and the economic crisis in Europe: Politics, institutions and intersectionality, Basingstoke: Palgrave, 231–55.

Elomäki, Anna, Kantola, Johanna, Koivunen, Anu ja Ylöstalo, Hanna. 2016. Kamppailu tasa-arvosta: tunne, asiantuntijuus ja vastarinta strategisessa valtiossa. Sosiologia 53 (4): 257–75.

Elson, Diane. 1994. Micro, meso, macro: Gender and economic analysis in the context of policy reform. Teoksessa Isabella Bakker (toim.) The strategic silence: Gender and economic policy, Lontoo: Zed Books, 33-44.

Elson, Diane. 2016. Gender budgeting and macroeconomic policy. Teoksessa Jim Campbell ja Morag Gillespie (toim.) Feminist Economics and public policy. Lontoo: Routledge, 27-37.

Elson, Diane 2017. Towards a gender-aware macroeconomic framework. Teoksessa Bargawi ym. (toim.) 2017.

Elson, Diane, Grown, Caren ja Cagatay, Nilufer. 2007. Mainstream, heterodox and feminist trade theory. Teoksessa van Staveren ym. (toim.).

England, Paula. 1993. The Separative Self. Androcentric bias in neoclassical assumptions. Teoksessa Julie A. Nelson ja Marianne Ferber (toim.). 1993. Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics. Chicago: University of Chicago Press, 37-53.

Eskelinen, Teppo ja Sorsa, Ville-Pekka. 2012. Institutionaalinen faktojen tuotanto talouspuheessa. Poliitiikka 53(3), 169–187.

Eskelinen, Teppo ja Jonker-Hoffrén, Paul. 2017. Taloustiede episteemisenä yhteisönä ja kamppailu asiantuntijuudesta. Poliittinen talous 5(1). Saatavissa: <http://www.poliittinentalous.fi/ojs/index.php/poltal/article/view/59/54>.

Fontana, Marcia. 2016. Gender Equality in Trade Agreements. Study for FEMM Committee. European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Saatavissa: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571388/IPOL_STU\(2016\)571388_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571388/IPOL_STU(2016)571388_EN.pdf).

Griffin, Penny. 2012. Gendering Global Finance: Crisis, Masculinity, and Responsibility. Men and Masculinities 16(1), 9–34.

Gunnarsson, Åsa, Spangenberg, Ulrike ja Schratzenstaller, Margit. 2017. Gender Equality and Taxation in the European Union. Study for the FEMM Committee. European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Saatavissa: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583138/IPOL_STU\(2017\)583138_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/583138/IPOL_STU(2017)583138_EN.pdf).

- Haataja, Anita ja Pylkkänen, Elina. 2014. Verotus ja sukupuolten tasa-arvo. Ei suomalainen ongelma? Sukupuolentutkimus 27(3), 37–42.
- Hallitusneuvottelujen työryhmät 13.5.2015–. Saatavissa: <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1407704/Hallitusneuvotteluiden+työryhmät+13.5.2015-.pdf/eec448b9-ae41-49f3-ad6b-7b110f13def6>.
- Heckman, James J. ym. 2010. The rate of return to the High/Scope Perry Preschool Program. *Journal of Public Economics* 94(1-2), 114-128.
- Helsingin Sanomat 13.1.2018. Vanhuksen epäillään kuolleen kotihoidon laiminlyönnin seurauksena Espoossa. Hoitajien mukaan päivät ovat täynnä vaaratilanteita. Saatavissa: <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005523064.html>.
- Helsingin Sanomat 16.1.2017. Feminismi tuli Suomen talouskeskusteluun. Saatavissa: <https://www.hs.fi/talous/art-2000005046650.html>.
- Hirschmann, Daniel ja Popp Berman, Elizabeth. 2014. Do economists make policies? On the political effects of economics. *Socio-Economic Review*, 12(4), 779–811.
- Himmelweit, Susan. 2017. Explaining austerity and its gender impact. Teoksessa Hannah Bargawi, Giovanni Pozzi ja Susan Himmelweit (toim.), 189-203.
- Hoppania, Hannakaisa ym. 2016. Hoivan arvoiset. Tampere: Gaudeamus.
- Hoskyns, Catherine. 2004. Mainstreaming gender in the macroeconomic policies of the EU – institutional and conceptual issues. Paper presented for the ECPR standing group on the European Union Second Pan-European Conference on EU Politics, 24–26 June Bologna.
- Hoskyns, Catherine ja Rai, Shirin M. 2007. Recasting the global political economy: Counting Women’s unpaid work. *New Political Economy*, 12:3, 297–317.
- Iltalehti 13.9.2017. Juhana Vartiainen lyttää THL:n perhevapaatutkimuksen: 'Ei minkäänlaista informaatioarvoa'. Saatavissa: http://www.iltalehti.fi/politiikka/201709132200389317_pi.shtml?_ga=2.50758188.448053526.1519038034-1296546199.1465156777.
- Jenson, Jane 2009. Lost in translation: The social investment perspective and gender equality. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 16(4), 446–483.
- Julkunen, Raija. 2017. Muuttuvat hyvinvointivaltiot: eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina. Jyväskylä: Sophi. Saatavissa: <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/yfi/tutkimus/sophi/126-150/sophi137>.
- Kantola, Anu. 2006. Markkinakuri ja managerivalta. Poliittinen hallinta Suomen 1990-luvun talouskriisissä. Viestinnän julkaisuja 6. Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.
- Kantola, Johanna ja Lombardo, Emanuela. 2017 (toim.). Gender and the Economic Crisis in Europe: Politics, Institutions and Intersectionality. London: Routledge.
- Karamessini, Maria ja Rubery, Jill (toim.). 2014. Women and austerity: The economic crisis and the future for gender equality. London: Routledge.
- Klatzer, Elisabeth ja Schlager, Christa. 2015. The big picture makes a big difference: Taking into account changed framework conditions for budgetary policies at European level in gender responsive budgeting. *Political Economica / Journal of Economic Policy* XXXI(2), 135-154.
- Koivusalo, Meri. 2015. Kansainväliset kauppaa- ja investointineuvottelut ja naisten asema. Sukupuolentutkimus 28:2, 48-53.

- Koskinen Sandberg, Paula 2017. Palkkaeriarvoisuus on juurtunut sopimusjärjestelmäämme. Saatavissa: <http://www.tasaarvovaje.fi/?p=1256>.
- Koskinen Sandberg, Paula. 2018. The corporatist regime, welfare state employment and gender pay inequity. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 26(1), 36–52.
- Koskinen Sandberg, Paula, Törnroos, Maria ja Kohvakka, Roosa. 2017. The institutionalised undervaluation of women's work: The case of local government sector collective agreements. *Work, Employment and Society*.
- Kosonen, Tuomas. 2017. Kotihoidontuen ihmeelliset vaikutukset. Saatavissa: <https://www.labour.fi/ptblogi/2017/09/13/kotihoidon-tuen-ihmeelliset-vaikutukset/>.
- Kuismanen, Mika ja Spolander, Mikko. 2012. Finanssikriisi ja finanssipolitiikka Suomessa. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 108. vsk. 1/2012, 69–80.
- Laine, Pekka 2017. Työelämän muutosten vaikutukset miesten ja naisten työmarkkina-asemaan ja samapalkkaisuuteen kunta-alalla ja valtiolla 1995-2013. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaalisen ja terveysministeriö
- 15.06.2017. Raportteja ja muistioita 2017:29. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/80064>.
- May, Ann Mari, McGarvey, Mary G. ja Kucera, David. 2018. Gender and European economic policy: A Survey of the views of European economists on contemporary economic policy. *Kyklos* 71(1), 162–183.
- Morel, Nathalie, Palier, Bruno ja Palme, Joakim (toim.). 2012. *Towards a Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nelson, Julie A. 1993. The study of choice or the study of provisioning? Gender and the definition of economics. Teoksessa Marianne A. Ferber ja Julie A. Nelson (toim.) *Beyond Economic Man: Feminist Theory and Economics*. Chicago: Chicago University Press, 23-36.
- Nelson, Julia A. 1995. Feminism and economics. *Journal of Economic Perspectives*. 9(2): 131–148.
- OECD 2017. *How's Life? Measuring Well-being*. Paris: OECD Publishing.
- Onaran, Özlem, Andersen, Lars, Cozzi, Giovanni, Dahl, Signe, Nissen, Thea, Obst, Thomas ja Tori, Daniele, 2017. "An investment and equality-led sustainable development strategy for Europe" University of Greenwich, Greenwich Political Economy Research Centre. Saatavissa: <http://www.feps-europe.eu/assets/39a6455e-b09b-46c5-bd51-7360e2b39f65/gperc-onaran-et-al-investment-and-equality-led-sustainable-growth-finalversionpdf.pdf>.
- Opetus ja kulttuuriministeriö (OKM). 2018. Grahn-Laasonen haluaa 5-vuotiaat maksuttoman varhaiskasvatuksen piiriin – kokeilu käyntiin. Saatavissa: http://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/grahn-laasonen-haluaa-5-vuotiaat-maksuttoman-varhaiskasvatuksen-piiriin-kokeilu-kayntiin.
- Parviainen, Aapo. 2014. Mediassa paras ekonomisti on pankkiekonomisti. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 110. vsk. 4/2014, 574–581. Saatavissa: <http://www.talous-tieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/12/KAK42014Parviainen.pdf>.
- Pearson, Ruth ja Elson, Diane. 2015. Transcending the impact of the financial crisis in the United Kingdom: Towards Plan F – a feminist economic strategy. *Feminist Review* 109(1), 8–30.
- Power, Marilyn. 2004. Social provisioning as a starting point for feminist economics. *Feminist Economics*, 10(3), 3–19.

- Quinn, Sheila. 2017. Gender budgeting in Europe: what can we learn from best practice. *Administration* 65(3), 101–121.
- Quinn, Sheila. 2016. Europe: A Survey of Gender Budgeting Efforts. IMF Working Paper WP/16/155. International Monetary Fund.
- Rai, Shirin, Hoskyns, Catherine ja Thomas, Dania. 2014. Depletion, *International Feminist Journal of Politics*, 16(1), 86–105.
- Reed, Howard. 2017. The gender impact of austerity in the UK under the conservative-liberal democrat coalition government, 2010-15. Teoksessa Bargawi ym. (toim.), 113–134.
- Regeringens proposition 2017/18:1 Bilaga 3. Ekonomisk jämställdhet. Saatavissa: <http://www.regeringen.se/4a67e1/contentassets/63d1d4d3ea084cd29ce516fb2fe3dbae/ekonomisk-jamstallldhet---utdrag-ur-budgetpropositionen-for-2018.pdf>.
- Riihelä, Marja ja Viitamäki, Heikki. 2015. Veromuutosten vaikutukset sukupuolen mukaan vuosina 1993–2012. VATT Tutkimukset 180. Saatavissa: <http://vatt.fi/veromuutosten-vaikutukset-sukupuolen-mukaan-vuosina-1993-2012>.
- Saari, Milja. 2016. Samapalkkaisuus – neuvoteltu oikeus. Naisten ja miesten palkkariarvoisuus poliittisena ja oikeudellisena kysymyksenä korporatistisessa Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/165108>.
- Salmi, Minna ja Närvi, Johanna. (toim.) 2017. Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Raportti 4/2017. Helsinki: THL. Saatavissa: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135216/URN_ISBN_978-952-302-884-5.pdf?sequence=1.
- Schauman, Heidi. 2017. Miksi naiset tekevät entistä enemmän osa-aikatyötä. Saatavissa: <https://www.taloustaito.fi/Teemat/TT-Blogi/blogit-2017/miksi-naiset-tekevät-entistä-enemmän-osa-aikatyötä/>.
- Simon Kumar, Rachel. 2014. The analytics of 'gendering' the post-neoliberal state. *Social Politics: International Studies in Gender, State and Society*, Volume 18, Number 3, Fall 2011, 441–468.
- Sointu, Liina. 2016. Hoiva suhteessa. Tutkimus puolisoaan hoivaavien arjesta. Tampere: Tampere University Press.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2016. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2016–2019. Julkaisuja 2016:4. Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75238>.
- Stiglitz, Joseph, Sen, Amartya ja Fitoussi, Jean-Paul. 2009. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Saatavissa: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/118025/118123/Fitoussi+Commission+report>.
- Stotsky, Janet G. 2016. Gender Budgeting: Fiscal Context and Current Outcomes. IMF Working Paper WP/16/149. International Monetary Fund.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). Työssäkäynti [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-5528. Toimiala, Työnantajasektori ja Työpaikat 2013. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.2.2018]. Saatavissa: http://www.stat.fi/til/tyokay/2013/04/tyokay_2013_04_2015-10-23_tie_001_fi.html.
- Tasa-arvoa talousarvioon. 2018. Saatavissa: www.tasa-arvoatalousarvioon.fi.
- Tilastokeskus 2016. Naiset ja miehet Suomessa 2016. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_namisu_201600_2016_16132_net_p4.pdf.

UNECE. 2017. Guide on Valuing Unpaid Household Service Work. Saatavissa: <https://www.unece.org/index.php?id=47511&L=0>.

Vaittinen, Tiina. 2017. The Global Biopolitical Economy of Needs: Transnational Entanglements between Ageing Finland and the Global Nurse Reserve of the Philippines. Tampere: Tampere University Press.

Valtioneuvosto 2017. Välittämisen, osaamisen ja turvallisuuden budjetti. Saatavissa: http://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/10616/tyollisyyden-valittamisen-osaamisen-ja-turvallisuuden-budjetti.

Valtiovarainministeriö. 2017. Kannustinloukut ja alueellinen liikkuminen. Työryhmän selvityksiä. Saatavissa: <http://vm.fi/documents/10623/0/kannustin+loukkutyoryhman-selvitys/288751e8-52d2-4a11-91e8-d5628e5cc0f8>.

Van Staveren, Irene. 2014. Gender indicators for monitoring trade agreements. Teoksessa van Staveren ym. (toim).

Van Staveren, Irene, Elson, Diane, Grown, Caren ja Çagatay, Nilüfer (toim.). 2007. The feminist economics of trade. London: Routledge.

Vartiainen, Juhana. 2017. THL, tasa-arvo ja kotihoidontuki. Saatavissa: <https://juhana.vartiainen.fi/2017/thl-tasa-arvo-ja-kotihoidontuki/>.

Verkkouutiset 27.9.2017. Anna Kohtula: Eduskunnan naiset saavat puhua, kun miehet ovat kahvilla. Saatavissa: <https://www.verkkouutiset.fi/vasemmistoliiton-anna-kontula-eduskunnan-naiset-saavat-puhua-kun-miehet-ovat-kahvilla/>.

Viilup, Elisabeth. 2015. The EU Trade policy. From gender blind to gender sensitive? European Parliament, Directorate General for External Policies. Saatavissa: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549058/EXPO_IDA\(2015\)549058_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549058/EXPO_IDA(2015)549058_EN.pdf).

Waring, Marilyn. 1988. If Women Counted. A New Feminist Economics. Toronto: University of Toronto Press.

Weintraub, E. Roy. 2007. Neoclassical Economics. Teoksessa Henderson, David R. (toim.) The Concise Encyclopedia of Economics. Liberty Fund 1999–2016. Saatavissa: <http://www.econlib.org/library/Enc1/NeoclassicalEconomics.html>.

WIDE+. 2017. How to transform EU trade policy to protect women's rights. WIDE + gender and trade 2017 position paper. Saatavissa: https://wideplusnetwork.files.wordpress.com/2017/06/eu_trade_gender_policy_wide_final.pdf.

Williams, Fiona. 2010. Migration and care. Themes, concepts and challenges. Social Policy and Society 9(3), 385-396.

Women's Budget Group ja Runnymede Trust. 2017. Intersecting Inequalities. The Effect of Austerity on Black and minority ethnic women in UK. A report by the Women's Budget group and Runnymede Trust with RECLAIM and Women's Voices. Saatavissa: <https://www.runnymedetrust.org/uploads/PressReleases/Correct%20WBG%20report%20for%20Microsite.pdf>.

Wu, Alice H. 2017. Gender stereotyping in Academia: Evidence from economics job market rumors forum. Saatavissa: https://www.dropbox.com/s/v6q7gfcbv9feef5/Wu_EJMR_paper.pdf?dl=0.

YLE. 31.1.2018. Halvempaa lihaa, appelsiinimehua – ja lisää antibiootteja? EU-Mercosur olisi kauppasopimusten jättiläinen. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10047583>.

Young, Brigitte, Bakker, Isabella ja Elson, Diane. 2011. Introduction. Teoksessa Young, Brigitte, Bakker, Isabella ja Elson, Diane (toim.) Questioning Financial Governance from a Feminist Perspective. London: Routledge. 1–10.

Kirjoittaja

ANNA ELOMÄKI, FT, työskentelee tutkijatohtorina Helsingin yliopistossa. Hän tutkii talouden, sukupuolen ja tasa-arvon kytköksiä sekä feministisen liikkeen mahdollisuuksia muuttuvassa valtiossa ja poliittisessa kontekstissa. Elomäen Suomen Akatemian rahoittama tutkimushanke ”Taloutta kasvattava tasa-arvo: tasa-arvopolitiikan ja vaikuttamistyön taloudellistuminen Euroopan unionissa” käsittelee sitä, miten talouden arvot, käsitteet ja toimintatavat ovat alkaneet jäsentää EU-tason tasa-arvopolitiikkaa. Vuosina 2016–2017 Elomäki johti Koneen säätiön rahoittamaa Tasa-arvovaje-hanketta (www.tasaarvovaje.fi), joka toi sukupuolinäkökulmaista tutkimustietoa taloudesta talouskeskusteluun ja päätöksentekoon. Tällä hetkellä Elomäki vetää yhdessä Hanna Ylöstalon kanssa valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaan liittyvää Tasa-arvoa talousarvioon -hanketta (www.tasa-arvoatalousarvioon.fi), jossa tutkitaan ja kehitetään talousarvion sukupuoli-vaikutusten arviointia ja sukupuolitietoista budjetointia Suomen valtionhallinnossa.

Kiitokset

Tätä julkaisua ei olisi syntynyt ilman Koneen säätiön rahoittamaa Tasa-arvovaje-hanketta (2016-2017). Suurkiitos Tasa-arvovajeen työryhmälle ja rakkaille kollegoille Johanna Kantolalle, Anu Koivuselle ja Hanna Ylöstalolle, joiden kanssa aloimme puhua feministisen talouspolitiikan tarpeesta ja hahmotella feminististä talouspoliittista strategiaa. Kiitokset myös kaikille Tasa-arvovajeen kanssa yhteistyötä tehneille tutkijoille, kuten Paula Koskinen Sandbergille, Milja Saarelle ja Vaivakollektiiville, joiden ajatuksia olen tässä julkaisussa hyödyntänyt.

Impulsseja-sarjan uusimpia julkaisuja

SAPP, Will: 'Onko Justin Trudeau edistyksellisten arvojen globaali valopilkku?'
Maaliskuu (11 s.)

HOLMGREN, Markus: 'Tietön taival. Mikä on Kiinan Uusi silkkitie, mitä sillä tavoitellaan ja mitä sen toteutuminen edellyttää?' Helmikuu 2018 (37 s.)

MATTILA, Maija: 'Alustatalouden haasteet työntekijälle' Tammikuu 2018 (35 s.)

HUUPPONEN, Mari: 'Ruotsin feministinen ulkopolitiikka' Joulukuu 2017 (12 s.)

HONKANEN, Petri: 'Lohkoketjuteknologia – Luottamuksen koodi hajautuneessa yhteiskunnassa' Lokakuu 2017 (31 s.)

MEYER, Henning: 'Poliittisia vastauksia digitaalisen vallankumouksen haasteisiin'
Syyskuu 2017 (12 s.)

MUSTOSMÄKI, Armi: 'Pohjoismainen työmarkkinamalli digipaniikin aikakaudella'
Kesäkuu 2017 (27 s.)

WINGBORG, Mats: 'Ruotsin terveydenhuollon uudistukset ja niiden vaikutukset'
Maaliskuu 2017 (14 s.)

BLÅFIELD, Ville: 'Uusi työ – uudet duunarit. Keskusteluja työn muutoksesta'
Helmikuu 2017 (52 s.)

JUTILA ROON, Merja: 'Maahanmuuttajat äänestäjinä Suomen kuntavaaleissa.'
Marraskuu 2016 (15 s.)

Kalevi Sorsa -säätiö on sosiaalidemokraattinen ajatushautomo, joka ylläpitää yhteiskunnallista, tasa-arvoa ja demokratiaa edistävää keskustelua.

www.sorsafoundation.fi